Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина

МАССА А МЕККАШКАРА ПРОЛЕТАРИШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 49 (2570) | КIиранди, 18 июнь, 1961 шу. | Мах 2 кеп.

СОВЕТСКИ ХАЛКЪАША КЪОАБАЛДУ

★ ★ ★

Тха дагара дар дувц Н. С. Хрущева

Завода массайолча цехашкарча къахьегамхоша цхьанне санна хьаллоац машара политика бахьан Коммунистически партен Советски правительстван къовсам лоаттабара гIулакх. Дег чура раьза хинна ладийгIад укх деношка Н. С. Хрущева радион телевиденеи гIолла Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца Д. Кеннедеца Вене ше вIашакхетарах долча къамаьлага.

Машар бахьан баьча балха хьалхара отчет яц цо яьр. Правительства керте латтача кулгалхочо цу тайпара массаза ю отчет дег чура къоабал а йий хьаллоац Советски Союзе мел вахача саго.

Дег чура къоабалъю вай правительства машар бахьан долаш лелаю ленински политика, йоах «Красный молот» завода модельщика, коммунистически къахьегама ударника А. Худенкос.

Цхьаккха тайпа герзах кхераш дац тхо, цхьабакъда, кхераш деце а герз дIадаккхара тIехьа да, йоах завода токара Г. Габараева. Вай Даьхе кхы а чIоагIагIа хилара советски халкъо низ кхо ца беш къахьег. Аз а лаьрхIад ССКП XXII-ча съезда сийна шера йола план кхоачашъе а коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи яккха'а, йоах токара.

Машар бахьан лоаттабеча къовсамо дегаш гIоздаьхача красномолотовцаша лаьрхIад ССКП XXII-ча съезда сийна дика совгIаташ кийнде.

ХIанзале «13 ГР» яхача грязеви насосаш кийчъяра тIаийца шера дола декхараш кхоачашдаьд цар. Оттаьча планал совгIа «12 ГР» яха насосаш арахийцай завода къахьегамхоша Нохч-ГIалгIайчен мехкдаьттахошта лаьрхIа.

К. ТИМОФЕЕВ.

ХЬ. МУТАЛИЕВ.

Машар лехаш...

Лоалахой боахк дог
гIоздаьнна:
Сийсар, нах биийшача бус —
Цхьа саг тIакхийттав
дуненна —
ВоI ваь улл цар къона нус.
Даь-да кIаьнка ва сов раьза
Цо ког белггал къонагI лувз.
Цар цIен дезал цхьа дог
гIоза
Тахан къаьстта кадай хьувз.
МалагI довкъаш, лоамаш
доахаш,
Цох фу турпал варгва хац.
Бакъда, цунна машар
лехаш,
Хрущев цIаккха кIаьдлуш
вац!

Мехкдаьттахоша къоабалъю

Коммунистически партеи Советски правительстваи лелаю ленински политика цхьанне санна массанеша а хьаллоац вай мехка мел вахача къахьегамхочо. Укх шера 15 июне радиои телевиденеи гIолла нов. Хрущева даь къамаьл Советски Союзе мел вахача сага дег чура оаз я.

Советски правительства керте латта кулгалхо Никита Сергеевич Хрущев Вене а ваха Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца Д. Кеннедеца вIашагIкхетар, дерригдунен халкъий вахар тоадара боккхача лоархIамера гIулакх да. Н. С. Хрущева ше даьча къамаьлаца къоаггадаь белгалдаьхад тIом хилар кхерам бола гIулакхаш дIадахара наькъаш.

Цудухьа, Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода къахьегамхоша дег тIара баркал оал къахьегамхой ираз духьа къовсам лоаттабеча новкъоста Н. С. Хрущева

ДIахо йодача хана вай пачхьалкхе кхы а чIоагIъяра, ССКП XXII-ча съезда сийна дикача совгIаташца накъа бахкара низ кхо ца беш къахьега лаьрхIад мехкдаьттахоша.

ХIанз мехкдаьтта продукташ арахецара ах шера йола план кхоачаш а яь планал совгIа продукци арахецаш я тха коллектив.

П. СИЛИЦКИЙ,
Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода партбюро секретарь.

Халкъий лоIам

15 июне радиоцеи телевиденеи гIолла Н. С. Хрущева Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца Д. Кеннедеца ше вIашагIкхетарах даьча къамаьлага чIоагIа са мукъадоалаш ладийгIад аз. Цу къамаьлага ладийгIад дерригдунен тIа мел вахача машар безача саго.

Н. С. Хрущева даьча къамаьло цIаькха а хьахьокх ленински политика машар безаш йолга а, хIаьта дерригдунен тIарча машар безача къахьегамхоша хьаллоацилга а.

Цу дийнахьа ше даьча къамаьлаца Никита Сергеевича белгалдаьхад машар хилийтара, СССР-аи США-неи юкъера деррига гIулакхаш тоадара цхьаккха хIаман Советски Союзо духьале ца елга.

Ф. ОЗДОЕВА.
Нохч-ГIалгIай истореи, меттеи, литературан Iилма-тохкама института Iилман болхло.

ЯЛАТ ЧУЭЦАШ Я В. БИКУСОВА БРИГАДА

Гудермесски районе эггара хьалхагIа гурахьа дIабийна мукх хьакха болабеннаб «Дружба» совхоза шоллагIча отделене механизатораш. ХьалхагIе а шоай комбайнаш хьакхари ардари къаьста а цолаш мукх чуэцаргболаш кийч а яь цхьан кхай тIа ялат хьакха дIаболабелар бригада говзагIа бола механизатораш Кахаев Андийи Джабраилов Алсолтеи. Духхьал цхьан дийнахьа цу шинне 60 гектара тIара мукх хьекхар.

Юххьанца денз сихдаь дIадоладир механизатораша семилетка кхоалагIча шера дика хьийкъа ялатац чуэцара балхаш.

ШоллагIча дийнахьа районе хинна а ца Iеш республике а эггара хьалха керда ялат пачхьалкхен амбарашка чутессар Василий Иванович Бикусова кулгалдеча тракторно-полеводчески бригада.

Тахан нов. Бикусова кулгалдеча бригадах лаьца дувцаш белгалдаккха деза ханнахьеи дикеи техника тоаяь хилараха механизаторий говзал лакхъеш хьийга къаи бахьан долаш юххье денз иштта кхетамца балхаш дIадоладе вIаштIехьдаьннилга.

Цул кIезигагIа лоархIам болаш дац беррагача механизаторашта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаяр, ялаташ чуэца ха мел лоархIаме я царна дIахайтар. Нов. Бикусова бригаде хиннача къаьстта гучадаргда из болх а цига нийса оттабаьлга. Шеча уголоке хьалтеха доахк хIара механизатора тIаийца социалистически декхараш, хIаранена хов ше хьаьнца яхье ваьннав. Масала, Кахаев Анде дош деннад хIара денна 20 гектарал кIезигагIа боацаш мукх хьакха. Иштта къахьегаш ва комбайнер Джабраилов Алсолта а.

Коммуниста нов. Бикусова кулгалдеча бригадо лаьрхIад 8—10 дийнахьа деррига ял бола ялат чуийца даккха. ХIанзале уж йистебаьннаб йиъ бIаь гектар гаргга мукх чуийца. 150 гектар мукх хьекха а аьрда а ваьннав механизатор Кахаев Анди, Джабраилов Алсолтас чуийцаб 120 гектар совгIа.

Денгара ди массаз доал сихлуш латт пачхьалкхенна ялат цIалуга а. Нагахьа санна 14-ча июне кхаччалца бархI бIаь центнер мара дIа ца беннача хIанз цхьа эзари ах эзари центнер совгIа мукх дIабеннаб бригадо. Ялат цIайдеча пункте мукх дIакхухьаш хьинаре къахьег «Дружба» совхоза шофера Ильясов Саид-Салима.

САЛОIА МОТТИГ — ЦIЕ УГОЛОК

ШоллагIча отделене механизатораша шоай Шеча уголоках оал: — «Тха бригада клуб я ер». Дукха гIалат балац уж. Цига а дIакхаьчад Бикусова кулгаш. Пенаш тIа хьалтеха доахк механизатораш дикагIа болх бе тIахьехаш дола лозунгаш: «8—10 дийнахьа деррига ялат чуийца доаккхарца вай», «Беррига низ—ялат ханнахьа чуэцара!», кхыдараш а. Шен юкъе латтача истола тIа дада керда газеташ, журналаш, брошюраш. Наха эггара дикагIа бIаргагургдолча дIатехад хIара механизатора тIаийца декхараш, балха графикаш.

Цхьабакъда, бригадо эггара чIоагIагIа доккхал ду шоай газетах «Къахьегама листоках». ХIара денна арадувл из. Ялаташ чуэцара балхаш дIадоладеннача хана ценз ара мел даьнна газеташ хьалтеха доахк.

Царга хьежачоа дика гучадоал газета боккха низ болга, из механизаторашта дезилга. Эггара хьалха арадаьнначa газета тIа дувц Кахаевеи Джабраиловеи балхах лаьца. ЧIоагIа критика ю газето ялаташ дойтача комбайнерашта. Дика болх бераш хестабу, во болх берашца зира къовсам лоаттабу бригада газето.

«Къахьегама листок» арахецаш я Исти-Су яхача поселкера библиотека заведующи Эскарханова Баянат. Доккха баркал оал коллективо цу нохчий кхалсага.

М. ХАМХОЕВ,
тха корр.

ЧУИЙЦА ВОАЛЛАШЕ А ДIАДУВ

Гудермесски районе цхьанна а отделене, бригаде нов. Бикусова санна вIаштIехьдаьхадац ялат чуийца доаллаше а лаьтташ ахар а кхыйола культураш дIаер а санна дола балхаш. Мукх аьрда боаллаше а ча гулдеш кхаш шIендеш я Бескаев Лаьчийи Ефимов Василеи агрегаташ. Цул тIехьагIа бийсан лаьтта оахаш шиъ «ДТ-54» яха трактор я. ХIанзале трактористаш Музаев Салауди Витаев ИмаIали 120 гектар совгIа лаьтта аьха баьннаб. Царна тIеххьа хьайбашта доакъарийна лаьрхIа бIаь гектар совгIа хьажкIаши борци дIабийнаб.

Нов. Бикусова бригаде санна деррига балхаш цхьан комплексе дергдолаш вIаштIехьдаккхар Iалаьмате боккхача пайдан гIулакх да. Цу гIулакхо торо хулийт еррагача техниках бизза пайда эцарал совгIа кхашкара балхаш сихагIа де.

ДоаггIача бесса гIулакх де культурашта

Юртбоахама болхлошта эггара бехктонхаме йола ха я хIанзара яр. Цхьаккха сахьат ца доадеш кхетамца вIаштIехьдаха деза кхашкара балхаш.

«Октябра 40 шу» яхача совхозе дика хьатIаьннай дIайийна культураш. Къаьстта дог гIоздоал хьу санна латта хьажкIаш бIаргаейча. ХIанз царна гIулакх дарга хьежжаь мара хьувкъаргьяц уж.

Совхозе дIайийна кхо эзар гектар гаргга хьажкIаш я, цхьабакъда царех нийса аханешта хIанзалца цкъаьцкъа культиваци яьяц. Цхьаккха гIулакх даьдац бIаь гектара тIа дIайийнача гидуаргашта а. Иштта во лелаю совхозе коартолаш а. 210 гектара тIарча коартолашта 50 гектара мара гувнаш даьдац.

ХIана хиннад из иштта?

Дукха нах бах «Октябра 40 шу» яхача совхозе. ХIара дийнахьа эзар гаргга саг кхашка балхаш де аравала йиш я цига. Бакъда, цу гIулакха терко яц совхоза кулгалхоша, агронома нов. Шадиева. Царна-м ха бокъо я мел лоархIаме да, мел эш дIайийнача хIамашта ханнахьа доал дар.

Из гIулакх кхы дIахо ла мегаргдолаш дац. Совхоза кулгалхой декхарийла ба лоаццача хана боаггIача бесса болх вIаштIехьбаккха.

О. ГАДАБОРШЕВ,
тха собкор.

1961 шера 15-ча июне радиои телевиденеи гIолла
Н. С. ХРУЩЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

Деза новкъостий!
ДоттагIий!

Шоана ховчча тайпара дукха ха йоаццаш Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца Джон Кеннедеца вIашагIкхеташ а къамаклаш деш а шии ди дахккачул тIехьагIа Венера цIавенав со.

Вай кепайоазон тIа а дерригача дунен прессо а кIезига материалаш араяьхаяц цу хьакъехьа. Шуццарча дуккхачарна довзаш да Вене президент Кеннедега дIаденна памятни записка. Уж да атомнии водороднии герзаш деш дола тохкамаш соцадара хьакъехьара дош дувцаш дола записка а Германеца машара договор дарен цу наькъаца Малхбузен Берлина гIулакх къоастадарен хьакъехьара дош дувцаш дола записка а.

Шуццарча дуккхачар дийша хила мег вай газеташ тIа дизза кепа теха арадаьккха президента Кеннеде радио чун телевиденеи гIолла даь къамаьл. Цу тайпара, советски общественноста дика дIахайтад ВIашагIкхийттача Штатий президента дийца цун дагардар а тхо вIашагIкхетара хьакъехьа цо баь мах а.

Тахан са безам ба цхьайола сай уйлаш дIаовца а президент Кеннедеца тхо Вене вIашагIкхетарен тха шинне хиннача къамаьлийн хьакъехьа сайна хетарашта дагавала а.

Шоана ховчча тайпара, вIашагIкхетале хьалхагIа дипломатически каналашка гIолла вIаши дага а даьлар, хIаьта иштта дIа-юха посланеш а яхьийтар азеи ВIашагIкхийттача Штатий президентеи. Оаха вIашагIкхетилга соцадир, хIаьта 3—4 июне Вене тхо вIашагIа а кхийтар. Цу вIашагIкхетарах дика торо хилар юххьанца къаьстта тхоайла бувзам тасса а лоархIамегIара проблемаш ювцаш Советски Союза Министрий Совета Председатель хиларах тарра сон, Америка вIашагIкхийттача Штатий керда Президенти вIаши дагавала а.

Вене долхача наькъа массехк ди даьккхар оаха вай чехословацки доттагIий болча, хIаьта бакъдар аьлча, Чехословацки Социалистически Республика Президентаца, Чехословаке Коммунистически парте хьалхарча секретараца новкъост Антонин Новотнецей кхыболча Чехословаке кулгалдеча деятелашцеи дикка лоархIам болаш къамаьлаш а хилар тха.

Массехказа хила вийзав са вошал долча Чехословаке, хIаьта массаза а IалаьмаIе безаме, дег тIара гIулакхаш а хиннад сона цига. Цу тайпара яр хIанз вахача хана а. Тхо дIа мел кхаьчача вахара хьашташ уйлаши цаIаш хиларца дувзаденна дола гаргтара доттагIий, цхьан нанас баь вежарий санна тIайидора тхо.

ХIанз бахьан нийсдаларца цIаькха баркал ала безам ба Чехословацки Социалистически Республика Правительствана, беррагача вай безача доттагIашта — чехаштеи словакаштен, коммунизм хьалъяра новкъа гIолла тешшаме бодача шоай дикача мехка тхо долча хана селла безаме, хьоашалца тхо тIаэцарах.

Вай деррагача социалистически мехкашта юкъерча гIулакхашка иштта дIадоладеннад — керда социалистически дуне хьалдеча сийлахь-доккхача гIулакхо гаргалол тессай вайна массанена юкъе, вIаши доттагIал дола цхьа дезал а баь, вIашагIтехад вай. Шоай халкъий хьашташ лорадеш болча вай мехкашкарча кулгалхоша цунца цхьана лораду социалистически мехкашкарча дерригача халкъий хьашташ, социализма сийлахь-доккха гIулакх, лаьттан тIара чIоагIа машар. Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца вIашагIкхета Вене долхача хана оаха эггара хьалха уйла йора вай шин мехка юкъерча гIулакхашка а хIаьта иштта социалистически дунен мехкаштеи капиталистически мехкаштеи юкъерча гIулакхашка а цу вIашагIкхетаро малагIа эргало ер-хьогI яхаш.

Цу тайпара вIашагIдеттадалар хиланза даргдоацаш лоархI вай, хIана аьлча хIанзарча хьалашка массаза санна дипломатически наькъаца къоасталуш доацача дешаша правительстанта керте латтараш вIашагIа ца беттабелча балийтац. Из тайпа вIашагIбеттабалар эшаш да, нагахьа санна уж правительствашта керте латтараш пачхьалкхенашта юкъе машар Iалашбе гIерташ хуле. Воай оагIонгахьара вай воай низ кхоачар ду дунен халкъашта юкъера кхоыкам кIаьдбе а пачхьалкхенашта юкъерча гIулакхашкара лоархIамегIа дола дешаш къоастаде а гIерташ.

Ази ВIашагIкхийттача Штатий Президентеи къамаьлаш деча хана дийца керттера дешаш дувца волавалалехьа дег тIара баркал ала безам ба са Австре Федеральни Президента г-н Шерфа, Федеральни Канцлера г-н Горбаха, вице-канцлера г-н Питтермана Вене вIашагIкхетар шинна а оагIонна дикагIа тоамбар хургдолча тайпара вIаштIехьдаккхара цар новкъостал дарах. Вай баркал оал хозача Вене бахача наха тхо, Советски Союза викалаш цар дикача, безамерча гIулакхашца тIаэцарах.

ХIаьта хIанз нурам да сона, деза новкъостий, ази президента Кеннеден дийцача дешаех вайна хетар ала. Пачхьалкхенашта юкъерча гIулакхашкара къовсам тIа дола е къоастаданза диса, цхьабакъда, къоастаде ха хьатIакхьача а кхыметтел тIехъяьнна а тIагIертта къоастаде дезаш а долча дешаех вайна хеташ дола цхьадола хIамаш дувца безам ба са.

Цу тайпарча керттерча, лоархIамегIарча дешаех цаI да массане а цIендаь герз дIададаккхарах дола дош.

Дика ховш да, Советски Союз тIагIертта а доаттIача тайпара а герз дIададаккхара хьакъехьара дош къоастаде гIертилга. Итташ шераш да Советски пачхьалкхено из дош дерригача дуненна хьалхашка уттаду. ДагадохийтаргIа аз, 1922 шера Генуэзски конференце сийлахь-воккхача Ленина инициативах массане а цIендаь герз дIадаккха аьнна Советски Союзо предложени енна хилар. 1927 шера Къамий Лигана хьалхашка оттадир вай из дош. Цу хана из дош къоастаде вIаштIехьа ца а доалаш, тIехьагIа империалисташа дунен тIом хьоабир.

Халкъашта селла йоккха гIайгIен къели тIаккхоачаяь шоллагIа дунен тIом хиннначул тIехьагIа шозза дукхагIа низ тIа а бахийта герз дIададаккхара дош сихагIа къоастадайта гIерташ да вай. ВIашагIкхийттача Къамий Организацега а кхычахьа а гIолла моллагIча торонах пайда эц вай герз дIададаккхара дош бакъахьарча оагIорахьа къоастадар а керда дунен тIом хилара бола кхерам дIабаккхар а духьа.

Советски Союзо дакъа лаьцад ядерни герз дIададаккхара хьакъехьара соглашени оттаелга тIадилла хиннача, атомни энерге гIулакхашта йолча ООН-а Комиссе балхаца. Кхы тайпа герзашта йолча Комиссе а переговораш яьй вай. 1950 шера, герз дIадаккхара гIулакхо вIашагIтеха Комисси оттаьча хана, Советски Союзо доккха дакъа лаьцар цун балхаца.

Лондонеи Нью-Йоркеи цу комиссе подкомитете заседанешка вIашагIбетталуш, дукъ шу даькхар вай викалаша. Дукха предложенеш тийлар, дуккхача къамаьлашка ладийгIар, цхьабакъда, герз дIадаккхара дош ше долчча дисар къоаста а ца деш.

ДIадахача шера Женеве гулъелар герз Iодиллара дош дувца 10 пачхьалкхен Комитет, хьалха дIаяха органаш санна йоацаш, кхыбола нах юкъе болаш яр из. Цунна юкъе яр 5 социалистически 5 малхбузени пачхьалкхе. Цхьабакъда малхбузера пачхьалкхенаш герз Iодилла безам боацаш хиларах цхьаккха дика хIама де йиш хиланзар цу комитете.

Герз Iодилларах йолча комиссешкеи подкомитеташкеи яздаь каьхат Женевски Iам чу кхайсача, из Iам ший бердаш тIа хьал ара баргбар, яхаш дувц. Каьхат дукха доадир, хIаьта герз Iодиллара дош къоастаданзар.

Цу комиссеи подкомитетийи шоай болх толамца чакхбаккха йиш хIана хиланзар? аьнна хаттар доагIа. Из де йиш хиланзар малхбузера пачхьалкхенаш цIенхаштта переговораш е кийчъенна ца хиларах, ше мадарра аьлча, из де безам хиланзар цар, е хIанз а де безам болаш а яц. Дика кхетадеш да иштта йола позици гуччахьа халкъа хьалхашка цхьанна а пачхьалкхен ювца йиш йоацилга! Шоаш герз Iодиллара деша хьакъехьа Советски Союзаца бокъонца йола переговораш е раьза йоацилга духхьала а цIенча дегца а общественностага дIаала яьхац малхбузера пачхьалкхенаш.

Капиталистически монополеш герз сихдаь хьадарца йIаьхий хул, уж иштта герз хьадеш дIадахьа безам болаш а я.

Цхьабакъда, хетаргахь, из къайладахьа моттийта переговораш. Дипломатически никъ лехаб цар: переговораш ергыац аьнна духхьал юха а баргбоацаш, цхьабакъда герз Iодилларах хьадда йолча предложенешта раьза а хургбоацаш. Наха оаллача тайпара аьлча, зурма йIаьхъяй цар. ГIулакх чакхдаккхара новкъарло ергйола, герз Iодиллара гIулакх къоастаде йиш хургйоацача доаккхаргдола бIарчча система кийчъяй.

Советски правительства тIадиллара ВIашагIкхийттача Къамий Организаце Генеральни Ассамблея хьожаргйолаш массане а деррига герз Iодилларах аз юкъейоалаяь предложенеш герз Iодиллара дош къоастадара дика лард я. Нагахь санна уж вай предложенеш тIаэце, тIаккха халкъашта цIаккха а кхы юха хургбоацаш тIера Iобаргба сихдаь герз хьадара беза мухь, дIабаргба дола хIама хIалак дергдолча ракетно-ядерни тIемах бола кхерам. Вай аьннад, хIанз а аз хьайда юхаях из, нагахь санна малхбузера пачхьалкхенаш массане а деррига герз Iодиллара раьза хуле, Советски Союз кийча я царна еззаш йола тIахьожама система тIаэца.

Вай иштта яххашехь а, малхбузерча пачхьалкхенаша дувц тIахьожама дешай хьакъехьа Советски Союзо лаьца позици герз Iодиллара духьале еш я, цу дешай хьакъехьа шоаш вайца барта йохалац, яхаш.

Аз цIаькха а ях: Советски Союз цIенхаштта а пайда баргбоIа а дунен халкъий тIахьожам оттабара тIехьа я. Тхо кийча да тIахьожамах йола Шун предложенеш тIаэца, Америка ВIашагIкхийттача Штатий г-н Президент, цхьабакъда оаш а тIаэца массане а деррига герз Iодилларах йола тха предложенеш. ТIаккха цхьаккха кегар хургбац герз Iодилларах переговораш еча юкъе.

Дог цIенча гIулакхаца герз Iодилла гIерт вай, цхьан мехко кхыча мехкашта кхерам тIатассара пайда эца йиш хургйоацаш, герз Iодуллача хана массе пачхьалкхен цхьатарра хьалаш хургдолаш гIулакх де безам ба вай. Вай предложенеш тIа дувц герз Iодиллара соглашене хIара этапе цIенхаштта тIахьожам оттабарах. Нагахьа санна массане деррига герз Iодиллар чакхдоале, тешшамера тIахьожам оттабе безаш лоархI вай. ТIахьожам лоаттабеча органашта мукъа бала беза вето а йоацаш, цIаккха доазув а ца уттадеш, цхьаккха никъ а ца бехкаш болх бе. Цар хьажа бокъо хила еза моллагIча хана а моллагIча моттиге а. Из де вай кийча а да тIахьожама органашта. ЦIенхаштта тIахьожам а лоаттабеш, массане а деррига герз Iодиллача мара йиш хургьяц вIаши тешам хила, цхьан мехка е мехкий группа къайлагIа герзаца кийч а енна, кхыча мехкех лата йиш хургйоацаш пачхьалкхенаш машаре яхара хьал бокъонца Iалаще.

Иштта я вай уйлаш. Кхы къаьстагIа, хьалдагIа мишта аргда Малхбузен викалашка, Советски Союзо тIахьожам тIаэца тигац, яхаш дувцаргдоацаш!

Советски Союз тIахьожам тIаэца безам болаш яц, яхаш деча дагалувцараша хьахьокх кортамукъа да оалача дунен тIа паргIатта нах Iехабе йиш хилар. Цхьабакъда, вай дуне, социалистически мехкий дуне дика дIахайта а кхетадеш а да вай бокъонца болча, гIулакхаца болча тIахьожама тIехьа хилар. ХIаьта «кортамукъарча дунен тIа» «кортамукъа информаци» а еш, паргIатта общество Iехае йиш я, нах тувлабе лерхIаш хьалхехьа а дата лаьца харцдараш дувца йиш я.

19 июне Вашингтоне Советски Союзаи Америка ВIашагIкхийттача Штаташтен юкъе герз Iодиллара дешай хьакъехьара переговораш йолалургья. Юххера а хIанз мукъагIа Америка ВIашагIкхийттача Штатий оагIонгахьара цхьа хьайда конструктивни гIулакх хург хиларга дог даха безам бар вай.

Са безам бар хIанз кхыдола дош дувца, президент Кеннедии сон вIаши дата вийнна ядерни герза тохкамаш делга дIадаккхарах дола дош дувца.

ХIама ца эшаш кхо шу да ВIашагIкхийттача Штаташцеи Англецеи цу дешах йола переговораш вай ю. Из дош дувца долаленнача юххье малхбузера пачхьалкхенаш хьожаргйолаш договора проект юкъейоалайир вай. Переговорашта юкъе мел болча дакъа лоацарий хьашташа маяххара из проект йоллашехь, переговораш еча хана малхбузерча пачхьалкхенашта товш дола дукха хIамаш вай хьатIаийца доллашехь, хьаэца дика хIама даланзар цу переговорех.

ХIанз керда халонаш хьахиннай. Малхбузера пачхьалкхенаш янне а раьза яц тIахьожама формех йола вай предложени тIаэца.

Фу чулоацам болаш я вай предложени? Лоацца из ювца мукъаба сона. ХьалхагIа вай раьза цар Малхбузерча державаша яххача тайпара, тохкамаш делга дIадаккхара тIахьожам беча система исполнительни органа керте мехкаша шоайла баьча бартах цхьа саг оттавара. Цхьабакъда Конго хиннача хIамаша хьахьекхар вайга торадала езилга, цар Iомадир вай, кхетам белар вайна. Ший мехка колониальни доал юхаоттаде гIертача бельгийски колонизаторашта духхьал лоаттабеча къовсаме шийна новкъостал де аьнна ВIашагIкхийттача Къамий Организацега кхайкар Конго Республика правительство. Цунца дувзаденна Кхерамзлен Советои Генеральни Ассамблеяи во йоацаш решенеш тIаийцар. Фу хилар дIахо?

Шийх нейтральни саг лоархIача г-н Хаммаршельда, ВIашагIкхийттача Къамий Организаце Генеральни секретарь хиларга хьежжа Кхерамзлен Советеи Генеральни Ассамблеяи уж решенеш йийца а йийцай, чакх а яьхай колонизаторашта хеттача тайпара. Из бакъдаций Конголезски республика премьер-министр Патрис Лумумба — ВIашагIкхийттача Къамий Организаце тIема низашкара колонизаторий Iазапа духьаль овтта новкъостал дийхача правительствана керте лаьттар къиза веро? Конголезски халкъа трагеде мадарра хьахьекхад ООН исполнительни орган лоархIача Генеральни секретара шийна хеттар даро мел зе ду. Мел могар де деза из тайпа гIулакхаш кхы ца хилийтара. Из дIадех халкъий хьашташа, машар лоаттабе безаро.

Духхьал цудухьа Советски правительство чIоагIача тешам тIа енай ядерни герз тохкилга дIадаккхара оттаяь договор кхоачашъяра тIехь лелабу тIахьожам пачхьалкхений йолаш йолча кхаь группай—социалистически мехкийи, малхбузен тIема блокашта чудоагIача мехкийи, нейтральни политика лелаеча мехкийи викалаш юкъе а болаш лелабе беза аьнна. Цу тIа а цу пачхьалкхений группай викалий бокъо яц цхьа барт бола решенеш мара тIаэца.

Советски Союзо дийха а дац е деха а дехац шийна къаьстта хьал. Вай гIертац контрольни комиссена доал де, цхьабакъда, кхычунга воашта а дейтаргдац вай доал. Вай воашта ех договора кхыча доакъашхой хургьяраш санна йола бокъонаш. Вай гIерт контрольни организаце оагIорахьара харцахьа дараш ца хилийта.

Фу де гIерт малхбузен пачхьалкхенаш? Уж гIерт ше цхьаь договора толкователь а из кхоачашдер а хургволаш цхьа «нейтральни» саг вайх хьахьоарчаве. Уж гIерт вай мехка ерригача территорена тIахьожам лоаттабара команда тергйола моллагIа вале а цхьа керда Хаммаршельд цу посте чакхваккха. ХIаьта духхьала дIаьлча,— уж гIерт Малхбузен хьашташ кхоачашдара вай територе тIа цхьаккха духьале а йоацаш разведка лелаяра цу тайпарча сагага шоашта мукъа балийта. Цу гIулакха вай раьза хила вIаштIехьдац, хIаьта цIаккха хург а дац, хIана аьлча вай мехка кхерамзле торае еза.

ХIаранена хов, духхьала ядерни герз тохкилга дIадаккхаро ракетно-ядерни тIом юхатохаргбоацилга. Ядерни герз тохкилга дIадоаккхалургда, цхьабакъда, цу герза йолаш йола запасаш юсарг ма-йий, из герз дIахо а хьа ма дергдий, хIаьта дIахо а из хьаIоврга. Иштта, ракетно-ядерни тIема кхерам тIехь-тIехьагIа шерлургба. Къаьгга гуш да, духхьала цхьа ядерни герза тохкам белга дIадаккхар герз хьадара духьалара сунт йоацилга.

Масса а тайпара гуш да Женеверча переговорашка малхбузен пачхьалкхенаша лаьца никъ бахьан долаш ядерни герза тохкам белга дIадаккхара гIулакх къоастаде хала долга.

ХIанз керттердар да кхы тIехьа а ца доаккхаш массане а деррига герз дIадаккхара гIулакх къоастаделга. Вай аьннад ВIашагIкхийттача Штатий президентага: хьадувла цхьана шаккхе а проблема къоастаергья вай —тохкамаш делга дIадаккхара проблемеи массане а деррига герз дIадаккхара проблемеи.

ТIаккха аттагIа хургда тIахьожам лелабара йола исполнительни орган вIашагIйоллилга дувца а.

Массане а деррига герз дIадаьккхачул тIехьагIа пачхьалкхений кхерамзлен гIулакх кхыча тайпара латтаргда: арми хургьяц, хIаьта цхьа пачхьалкхе шоллагIчох латара кхерам а хургбац. Цу тайпара Советски правительство кийча хургья тIахьожам лелабара йола малхбузен пачхьалкхений предложени хьаэца. Вай раьза хургда тIахьожама система цхьанна а оагIорахьара, цу даькъе ший територе тIа тIахьожам беча пачхьалкхен оагIорахьара а, ограниченеш йоацаш хилара. ТIаккха дIабаргба моллагIча пачхьалкхенна духьала разведка яра тIахьожам бе мегаш хилара кхерам. Из иштта хила дезаш а да, хIана аьлча, нагахьа санна арми ца хуле, герз хьа ца дойя, пачхьалкхений цхьаккха а тIема къайленаш хургьяц, тIаккха малхбузен мехкий викалий йиш хургья вай мехка моллагIча наIарах чубовла, моллагIча заводе е институте баха, цар мехкашка вай викалаш болхаш санна.

Массане а деррига герз дIадаккхара барт ца баьча хана, ядерни герза тохкам белга дIадаккхара соглашенеш яра торонаш ювцаш тесса дита йиш яц ер санна лоархIамера гIулакх. Ядерни герз тохкилга дIадаккхара кхаь пачхьалкхенна—Советски Союзаи, ВIашагIкхийттача Штаташтеи, Англенеи юкъе переговораш йолча хана Франце тохкамаш ду, хIаьта дунен общественностеи правительствайи протесташ теркал яц, телхаю ВIашагIкхийттача Къамий Организаце уж тайпа тохкамаш ца дара дуккхаза а яь решенеш. Тамашийна гIулакх эттад: вай Женеве Малхбузен пачхьалкхенашца соглашенеш е гIерт, хIаьта цу малхбузен пачхьалкхений союзница — Франци дIахо а ядерни герза тохкамаш деш я, кхы а йоаха а йоах Женеверча переговораша ше цхьанна а хIаманна декхарийла яц. Гуш да: Франци, ше Советски Союза духьала йолга лочкъа ца деш йола

(Юхедисар 2-ча оагIо тIа.)

Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе хьалха латт газомотокомпрессорни установка коммунистически къахьегама коллектив. ССКП XXII-ча съезда сийна тIаийца социалистически декхараш толамца кхоачашду цо. ТIеххьарча хана технически керда гIулакхаш балха юкъе кхувлар бахьан долаш компрессорни установка болхлоша Даьхенна дукха а азараш сомаш пайда беннаб. Еха машинаш тоа а еш царга юха а балхаш дейт.

Новогрозненски заводо Грозненски крекинг-заводаца яхь лаьцай. Дукха ха яц уж ши коллектив вIаши яьза, хIаьта шоай балха говзалаш шерра тIа хьа йовзийт цар.

М. ЛУКИН.

Сурта тIа: (аьрдехьара аьттехьа) хьалхарча мугIаре: газомотокомпрессорни установка начальник Р. П. Якимович, машинист С. М. Исраилов, слесарь В. П. Винков; тIехьашкахьарча мугIаре: машинист А. Г. Пустынников, оператор М. Н. Дедова, машинист Г. И. Кураков, воккхагIа вола машинист В. П. Родионов.

И. Плиева сурт.

Н. С. ХРУЩЕВА КЪАМАЬЛ

(Йистедоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

агрессивни тIема блока НАТО доакъашхо, йиш йолаш я ший малхбузен союзникий хьашташ кхоачашдара ядерни герз техка.

Цул совгIа, лархIа дезаш да Франце лаьцача новкъа шоай Iилман техническии торонаш хилча кхыдола мехкаш а довла тарлургдолга.

Бакъдар аьлча, кхетае йиш йолаш я малхбузехьарча пачхаьлкхений ший тайпара йола логика. уж хетаргахьа, тIема блокаштарча шоай союзникех теша а ца тешаш, шоай кортамукъале шоай ядерни герзаца Iалашъе дага ба. Масала, Франце президента генерала де Голла йоах, ший лоIамах йола политика чакхъякха Франце торо хургйолаш ядерни герз Iалашде безам ба са. ХIаьта малхбузехьарча тIема блокашта юкъе дахача кхыча мехкаша а ала тарлургда, тха безам бац ядерни тохкамаш дIададахара яьча соглашенех теша, нагахьа санна ядерни герз долча пачхаьлкхенаша цу тайпара соглашени яьчул тIехьагIа а из герз шоашка дуташ хилча.

Деш дола тохкамаш бакъахьа да, тхоай ядерни герз хилийта а «ядерни клуб» оалаш йолча цунна юкъе даха а гIерт, аьнна, хетаргахьа, цар а даккха тарлургда, хIанз Франце доахаш дола бахьан.

Из, бакъдар аьлча, машара новкъарле еш йола логика я. Малхбузе ядерни герз дIадаккха безам боацаш, дIахо а дукха нах хIалакбеш дола из герз де тIерташ долча гIозараша цу логиках пайда эца тарлурга, хIаьта цхьадараш хIанзехьа пайда эцаш а да.

Цу тайпара долча гIулакхаша хьаьокх ядерни герза тохкамаш дар дIадоаккхилгеи, массане а деррига герз цIендаь дIадоаккхилгеи дола дешаш вIашагIтеха къоастаде дезилга. Хетаргахьа, хIанз эттача хьалашка кхы тайпа никъ лаха йиш яц.

Президентаца дагадувлаш оаха долчча бесса дIадийцар массане деррига герз дIадаккхареи ядерни герза деш дола тохкамаш соцадареи проблема къоастаярах тхоашта хетар Американски правительства воашта дага латтар нийса кхетадар дезаш да вай. Цо новкъостал дергда соглашене лард лаха.

Массане деррига герз дIадаккхареи машар Iалашбареи дош правительстваша сихагIа къоастадарга хьежаш ца халкъаш. Цудухьа дерригача дунен общественнони ший оаз чIоагI а еш дIадех, из проблема вIаштIехьъяккхара раьза йоацача правительстваша саботаж а еш переговораш йIаьх ца яр, дуккхача шерашка ценз ювцаш йола герз Iодиллара проблема къоастаяр.

ХIанз мукъа ба сона президентаца Кеннедеца яьча беседа йоккха моттиг дIалаьца дола германски дош дувца.

Советски правительства дуккхаза а дийцад цу дешах шийна хетар, хIаьта малхбузерча пачхаьлкхений ала йиш а яц вай предложенеш тоъам боллаш шоашта йовзац, аьнна. Германеца машара договор ца хилар бахьан долаш Европе нийса доацаш, кхераме хьал этта хиларах вайца гитлеровски Германена духьал тIом беш хиннача Англеи, Америка ВIашагIкхийттача Штатийи, Францеи, иштта кхыдолча мехкийи правительстваш тешаяра вай долла хIама да а даьц. дерг а да.

Массаза а кхетадеш да тIом сецачул тIехьагIа пачхаьлкхенашта юкъе машара договор хила дезилга. Из гIулакх оамал а хинна, шо раьза цале, дунен халкъий бокъо а хинна дIаэттад. Цу тайпара масалаш доаладе йиш я дунен халкъашта юкъерча практикера дунен шоллагIа тIом сецачул тIехьагIа а. 14 шу совгIа ха яьннай гитлеровски Германегахьа а яьнна тIом беш хиннача Италеца, иштта кхыдолча мехкаща машара договор даь. Америка ВIашагIкхийттача Штаташа, Англе, иштта кхыдолча мехкаша 1951 шера Японеца машара договор даьц. ХIаьта цу мехкий правительстваш дадувгIа а раьза яц Германеца машар бара.

Хатта доагIа, мегаргдий-теш цу тайпара хьал дIахо а хилийта? Европера деррига халкъаш ма-дий Германеца машара договор дара чIоагIа хьаштдолаш. Дукхха хана денз цунга хьеж Польша, Чехословаки, Германе доалахарча ерригача кхыча пачхаьлкхений къамаш. Из договор еш Германе шинна а пачхаьлкхенна: Германски Демократически республикана, Германски Федеративни республикана. Цу пачхаьлкхений халкъаш сатувсаш дах, цкъа мукъагIа дунен шоллагIа тIом дIабалар хьагойташ дола жIак хьакхаргеи Германе халкъо ший поалахарча халкъащцара тIулакхаш вIаши тешам болаш леладаргеи хургдийхьогI яхаш.

Дош хьаьдад аьнна хеталургда: Германеца машара договор динза даргдац. Цунца кхетадеш да моллагIча тайпара дале а, доазув хувцарах къамаьл хила йиш йоацилга. Потсдамски соглашене къоастадьр Германеца деча машара договоро дIаяздергхилара тIара хьадоагIа вай. Германски Демократически Республика правительства дуккхаза а хьакхайкадаьд цу соглашенех оттадаьча, Одер — Нейссе яхача гIолла юххера даьча малхбузехьарча доазонна ше раьза хилар а германскии польски халкъашта юкъера машара договор лоархIаш хилар а.

Хетаргахь, малхбузерча пачхаьлкхений правительстваша шоана а кхетацу Германе доазонаш хувцара дош хьалгIоттадар кхетамца доалаш долга. Цар викалаша тхоца къамаьл деш дукхаза а дийцад из. ХIаьта Франце президента инарала де Голла дукхха нах болча аьннад, германски халкъ хIанзара «малхбузе, малхбоале, къилбаседе, къулбехьа дола доазонаш нийса ца хеташ» дош ца оттадича бакъахьа дар. Кхыметтел «шийла тIом» кхайкабеш волча, пачхаьлкхенашта юкъе цатоамаш даха специалист волча канцлера Аденауэра а къамаьл даьд тIема наькъаца, низагIа доазув хувцийта гIертара Германе Федеративни Республика раьза ца хилар дувцаш.

Германе хIанзара доазонаш тIом боацаш хувца йиш ца хилар хIаране кхетадеш хилча, хIаьта малхбузерча пачхаьлкхений правительстваша шоашта тIом безац а яхаш хилча, машара договора кулг язде йиш хIана яц, аьнна хаттар доагIа.

Из-м — бокъонца долаш дари халкъаша дуккха ха хьалха дIадехари-м чIоагIдар чоалхане гIулакх дац аьнна хеталургда. Из кхетаме тIа ца боаккхийташ сево юхаувз тIаккха малхбузен пачхаьлкхений правительстваш?

Гучох, деррига бахьан латт цхьабараш машарах хабар а сувцаш, бокъалдар аьлча лотае йиш йола ха хьаэттача кердача тIема цIи лотае дагахьа дунен шоллагIча тIемах юхедиса довш латта хьашкаш лораде гIерташ хиларах. Из де лерхIаш Малхбузерча Германе тIа-тIа цукхагIа керда дивизеш вIашагIъехк, хIаьта канцлера Аденауэра ший армена атомни герз дIадех. Сенадухьа деш да из деррига а? Тахан Малхбузерча Германега дола хIама лораде-м е йоккха арми а е атомни герз а мича деза. Цхьабакъда цига да наьха рузкъана бIарграш тIалекхаши хIанз долча доазонашта раьза доацаши дола низаш. ХIаьта фу хургдар хIанзарча хьалашка доазонаш хувца велча? ТIом хургбар, моллагIбар а боацаш термоядерни тIом.

Цудухьа Германе дош машаре къоастадара духьалбарий позицех лора ца делча даргдац халкъаш. Нагахь санна шоаш машара тIехьа дале, из гIулакхаца дIахьокха оаш — машара договора кулгаш а язде, цунга хьежжа шоай политика дIа а хьо, ала бокъо я цар.

Малхбузерча мехкий кхыча викалаша а санна, йоахар соца ше къамаьл деш президента Кеннеде, Малхбузера пачхаьлкхенаш Малхбузерча Берлине бахача наха хьалхашка цхьа декхараш долаш а я, хIаьта уж декхараш кхыметтел Германеца машара договор йича а меттахьа даха йиш а яц. Цхьабакъда укхаза оттаде доагIа хаттар: малагIа декхараш лорадарах къамаьл де доагIа, нагахь санна уж гитлеровски Германе капитуляци яреи ханна оттаяьча союзнически соглашенейи факта тIара хьадоагIаш хилча, тIаккха, машара договор йилаца мара низ болаш уж хург а ца хилча. Цул совгIа данне а долаш дац къаьстта дола Малхбузен Берлина хьакъехьара союзнически декхараш. Союзнически декхараш доагIар Германе ерригача территорех, хIаьта уж соглашенеш Малхбузерча пачхаьлкхенаша гIожача тайпара йоха а йир. Малхбузерча Германех милитаристски пачхаьлкхе йир цар, вайна духьал яьккха тIема блок вIашагIтехар, цу блоке Германе Федеративни Республика хьалхара моттиг лоацаш а я. Оаккхараша санна Советски Союзе, Польше, Чехословаке, Албане, Югославе, Франце, Греце, Бельге, Норвеге, кхыча мехкашка а зуламаш цаь, гитлеровски эскара командираш хинна инаралаш хIанз командни моттигаш лоацаш ба НАТО юкъе.

Массаз а хиннад машара договора кулгаш яздаьчул тIехьагIа капитуляце хьалий ерригача, из договор доагIача территоре тIа низ бохаш, ерригa территори оккупационни порядкех мукъайоалаш. Цудухьа Германски Демократически Республика территоре тIа улла Малхбузен Берлин а машара договора кулгаш яздаьчул тIехьагIа мукъаяргъя гитлеровски Германе капитуляци ярцеи цига оккупационни режим оттаярцеи дувзаденна оттадаьча дерригача хьалех.

Ала дезаш да, Германеца машара договор оттаярах тIаккха, Малхбузерча Берлинера хьал вIаштIехьдаккхарах къамаьл доладелча, малхбузерча мехкий викалаш дукхагIча даьъе юридически бокъон тIара а баьлий, престижни уйлаш ювца болалу. Цхьабакъда из де гIортаро а лац критика. Цхьа дикка керда хIама дувца безам бар са цу хьакъехьа.

Америка ВIашагIкхийттача Штаташца цхьана Японена духьал тIом беш хилар вай, халкъаша цхьана Iодахийтар цIий. Советски Арме японски эскара чIоагIало хинна Маньчжурера квантунски арми йохайир. Советски Союз ВIашагIкхийттача Штаташцеи Японена духьал тIом баьча кхыча пачхаьлкхенашцеи цхьана тIом хинначул тIехьагIа Япони дегIаяра гIулакхаш оттадечеи цунна тIахьожам лоаттабечеи дакъа лоацаш хилар. ВIашагIтехар Дальневосточни комисси Вашингтонеи Японена йола Союзни совет Токиои. Цу органашка кхычарна нийсса бокъонаш а йолаш доккха дакъа лоацаш хилар советски викалаш.

Гой хIанз Японеца машара договор еча дIаккхаьчад гIулакх. Вай союзникаша Советски Союза хетар теркал а ца деш Японеца сепаратни договор яьй. Аз ювцаргъяц Японеца машара договор ярах цу хана Советски Союза позицеш къоастаеш хинна мотиваш, хIана аьлча хIанз дувцар кхыдар доландаь, къаьстта аьлча, цу хана Америка ВIашагIкхийттача Штаташа шоай союзникаца леладаьр доландаь. Цар шоаш цхьаннеша дIаяьккхар Японена йола Союзни совет, советски викалаш ше йолча бокъонех а бахьар. Бокхъалдар аьлча вай викалаш сигленнеи саьттанеи юккъе бисар; Токиора арабаха готбаьбар уж.

ХIаьта вай а ма ярий Японе капитуляци яра факта тIара хьайоагIаш хинна хьаьда йола бокъонаши декхараши, йоагIаш йолча соглашенешца оттаяь а йолаш. Шоана гуча тайпара, цу хана американцаша лархIанзар е Советски Союза бокъонаш а е дунен халкъий соглашенеш а. Атомни герза хьакъехьа шоаш тIех хиларах бIубенна, эшаьча Японена меттел, Японена духьал шоашца цхьана тIом беш хиннача шоай союзникашта а шоашкара бокъонаш увттае гIийртар уж.

Ши шу совгIа хьалха Германеца еча машара договорах йола воай проект араяьккхар вай. Вай хьалха хиннача союзникий а, кхыметтел, немций шоай а хьашташта духьал долаш хIама дацар цу тIа.

Антигитлеровски коалице кхыбоалча берригача а союзникашта цхьана хинначул дукхагIа зе-зулам хиннача Советски Союзо йоах, Европера хьал лерттIа вIаштIехьдоаккхаргдолаш, Германе шинна а пачхаьлкхенна юкъера гIулакхаш тоадергдолаш машара договор е. ХIаьта ВIашагIкхийтта Штаташ, Англи, Франци Германе Федеративни Республикаца цхьана машара договор оттае безам болаш яц, хьаьда доаца а кхераме а дола хьал лоаттаде гIерт уж. Машара договор оттаяра наькъаца дIабахача тIемах юхедисараш дIадаха тигац цар, Малхбузерча Берлине оккупационни режими шоай эскари лоаттаде а гIерт.

ХIара сага хов, нагахь санна из хьаькъалах телха веце, машара договор оттаяр пачхаьлкхенашта юккъера гIулакхаш тоадара никъ болга. Машара договор оттаяйта ца тигар, Малхбузерча Берлине оккупационни режим чIоагIъяр «шийла тIом» дIахо бахьара тIадерзадаь гIулакхаш да. ХIаьта хьанга оалалургда бокъонца болча тIемаи «шийлача тIемаи» юкъера доазув мичахь да? Кхетадеш дедий «шийла тIом» бокъонца болча тIема еш йола кийчо хилар, тIом бе Iоабу низ хилар.

Аз из дувц Германеца машара договор елга дIаьхдалар мел чIоагIа, цIенхаштта кхерам боса гIулакх да массане а кхетадолла, яхаш.

Германеца машара договор а е Малхбузен Берлинах мукъа город а хилийта вай аьлча, тIаккха вай бехке ду цу городе чуваха йолча бокъонех малхбузера пачхаьлкхенаш яха гIерт шо, яхаш. Из нийса йоацаши кхетам боацаши яь уйла я. Малхбузерча Берлина ший лоIаме город хилара статус елча, цу городаца экономически культурнии гIулакх леладе безам мел болча дунен дерригача мехкий бокъо а торо а хургьяр духьале йоацаш уж гIулакхаш кхоачашде. Цхьабакъда, из дича, Малхбузерча Берлине чуйоагIа коммуникацеш ший территоре тIа гIолла чакхйоалача мехкаца соглашени е езаргья. Из нийса хургда. Из ца дича Малхбузен Берлин шийна чухь йолча пачхаьлкхен суверенитета кхерам тIаоттаргба.

Малхбузерча пачхаьлкхений правительстваша йоах, Малхбузерча Берлине баха нах шоай лоIамен паргIатен хилар лорадергда, аьннад шоаш. Бакъда, Берлинах йиъ оагIоно яьча соглашенеш тIа Америка ВIашагIкхийттача Штатий, Англе, Франце цу декхарех хьоадаь хIама дац. Малхбузен Берлине бахача наьха кортамукъал лораярах йолча идеяна шийна саг духьал хила вагIац. Кхичо а доацаш, Советски Союзо йоах, Малхбузерча Берлинера политическии социальнии режим цу цу бахача наха маеззара хила еза.

ТIаккха Малхбузера Берлин ший лоIаме хилара тIагIерташ а цу городе чувахара духьаленаш уттаеш а хIама дац. Вай хьалха даьхад, хIанз хьалха а доах: машара договор яро Малхбузен Берлин ший лоIаме хулта Iалаш а дергда, Малхбузен Берлина арахьарча дунеца дола бувзамаш кхоачашделга вIаштIехьа а доаккхаргда.

Кхетадеш ма дий, Малхбузерча Берлине чуваха мукъа хилара дош къоастадеча хана дунен халкъашта тIайицача юкъарча нормаша яххар де дезилга, вешта аьлча Берлине чубода никъ чакхбоала территори йолча мехка правительства бартагIа мара де йиш йоацилга.

Иштта дола тIулакх массане а нийса лерхI. ЛерттIа лархIа йиш хIана яц Малхбузерча Берлине чуваха Германски Демократически Республикагара мукъа бехилга? Малхбузерча Берлине долха лаьттара наькъаш цун территоре тIа гIолла ма долхий, хи тIара наькъаш а цун территоре тIа гIолла ма долхий, фецара наькъаш — уж а цун территоре гIолла долх. Цудухьа машара договор оттаьчул тIехьагIа Малхбузерча Берлинаца бувзамаш долча мехкий Малхбузерча Берлине чувахара а цу городаца бувзамаш леладара а порядках Германски Демократически Республика правительстваца дувца дезаргда.

Хила ца доагIа цхьаккха хIама дац вай дувцар. Иштта леладаьд цхьатарра бокъонаш йолча ерригача пачхаьлкхенашта юкъера гIулакхаш массаз — бIаьшерашка, дуккхача бIаьшерашка леладаь хила а мег. Из порядок вай дага лаьца яц, из йолаш я де-факто хинна ца Iеш, де-юре йолаш а, дукха ха хьалха денз юкъара бокъо йолаш хьайоагIаш а я.

Машара договор е а цу ларда тIа Малхбузерча Берлинера хьал лерттIа тоаде а Советски правительствас яхилга цунна машар безилга да, пачхаьлкхений вIаши долча гIулакхашта юкъе новкъа а кхераме а мел хургдар деррига а дIадаккха безам хилар да. Социалистически мехкаша доацаш, кхетам болча уйлана духьал а яьнна, машара договор яра мукIарло ца деча, той шоана, шоаш яьккха я яхача Малхбузерча Берлине оккупационни режим лоаттае гIертача малхбузерча пачхаьлкхенаша хьеду дунен тIа дов. Из машара политика яц, из пачхаьлкхений вIаши долча гIулакхашта юкъера эггара а элементарни нормаш телхаелга да. Из да дунен халкъашта юкъера гIулакхаш Iалаьмате чIоагIа кхохкаденна долаш лоаттаде гIертилга, цул а совгIа, тIема кхерам тIатувсилга.

Советски Союзи вай доттагIийи тIом безаш бац, вай болабергбац из. Цхьабакъда вай воай суверенитет лораеш, воай кортамукъали воай лоIаме хилари лорадара сий дола декхар кхоачашдеш хургда.

Нагахь санна, моллагIа бале а, цхьа мохк машар а бохабаь, наьха доазон тIа боале, — лаьттарча, сигларча, хи тIарча, — агрессех тIехьа тIа мел хургдолчох бехктокхаме хургба из, цунна меттахьа хIама а тохаргья.

Сои Кеннедии вIашагIкхетарах, тха хиннача къамаьлех лаьца дукха дувц дунен кепайоазон тIа. Царна юкъе ВIашагIкхийттача Штаташка а, Англе а, Франце а, Малхбузерча Германе а дукха дувц хьаькъал дола хIамаш. Аз-м дувцац Германски Демократически Республикахи кхыча социалистически мехкехи. Цхьабакъда долаш да Советски Союзаца переговораш яра духьал дола, коммунизмана духьал крестови поход яра нах тIахьехаш дола кхетам боаца, эгIаздаха тIозараш. ТIа-тIа дукхагIа керда провокацеш вIашагIъехк цар. Вене тхо вIашагIкхетача хана Германе Федеративни Республике реваншисташ дукхханахьа вIашагIкхеташ моттигаш хилари цига Аденауэра а боннски правительства кхыча кулгалхоша а тIема хьакъехьа къамаьлаш дари ший бахьан доацаш дацар.

Дунен халкъашта юкъера хьал тоадалара духьалбараша керда йоккха провокаци йолаяй Малхбузерча Берлине. июнь бутт болабелча денз Малхбузерча Германе парламента комитетий заседанеш ю цига, хIаьта 16 июне бундесрата заседани хургья, Малхбузен Берлин цIаккха а Германе Федеративни Республикана юкъе хинна а е хIанз юкъе а йоацашехь. Хетаргахь Малхбузерча Германе шийна чухь провокационни гIулакхаш леладара эша «вахара паргIато» тоъац.

Социализмана духьал эгIазбаха хиларо тувлабаьча наха мел Iовдала гIулакх де карагIдаргда тешал цеш я укх деношка канадско-американски межпарламентски группа араяьккха заявлени. Уж парламентареш гиенаш санна IувгI, ядерни тIема кхерам тIатувс цар. Царна шоай лаьтта тIом бIаргабайнабац. Уж тIем тIа хиннаб е хиннабац хац сона, цхьабакъда, дика кхетадеш да, цу цеятелашта термоядерни тIом яхар фуд ца ховлга, нагахь санна уж шоай а царца цхьана кхыдола а мехкаш довнала дахийта тIерте. ХIанз моллагIа тIом, ядерни бар боацаш, вешта бар болалойя а, из долла хIама хIалакдеш бола ракетно-ядерни тIом а хинна дIаотта тарлургба. Шоаш тIема чу кховса тIертача Iовдалашта смирительни кочамаш тIаювха еза халкъаша.

Европа халкъашта хов тIом яхилга фуд. Дунен шин тIема юкъе дакъа лаца дезаш хилар вай, 20 шу хьалха советски халкъа качбера тIом, вай историе чухь эггара а къизагIеи дукхагIа цIий Iодохийташи бола тIом. МоастагIа Москван наIарга кхаьчавар, из Волга тIа эттавар, советски территоре цикка цакъа дIа а паьца, цу тIара дар хIалак дир цо. Цхьабакъда Советски Союз тIавенача моастагIчоа духьал а эттар, цу тIем тIа кот а яьлар. Вай Берлине кхаьчар, тIом хьоабаьрашта таIазар а дир.

Цхьаькха а дунен тIом хилийта безам бац вай — машар беза вайна. Германски Демократически Республикерча немцаша дика барт вIашагIкхийттаб советски халкъа. Советски Союзаи Германски Демократически Республиканеи юкъе эггара дикагIа дола гIулакхаш эттад, вIаши моастагIал ца а леладеш, доттагIал леладе безаш хиларах, из доттагIал пайдана а шинна а халкъа гIойле йолаш а хиларах чIоагIа тешам беннаб. Малхбузен Германерча немцаша а дика гIулакхаш хилар лов советски наха. Вай халкъа безам ба французашца доттагIал леладе. Царца цхьана тIом баьб вай гитлеровски Германена духьала, хIаьта вайх хIаранена шийнна дайзачох хайнад фашизм яхар фу я, тIом яхар фу я. Вай безам ба англичанашца, американцашца, норвежцашца, лаьттан тIа машар оттабар духьа вайца цхьана тIом баьча, антигитлеровски коалицеца хиннача кхыча халкъашца доттагIал леладе. Цхьаккха бахьан дац вай моллагIа дале а долча халкъаца дов даккха, вай безам ба дунен тIарча дерригача халкъашца доттагIал долаш а барт тайна а даха.

Цу гIулакха кхыча мехкашца цхьана Германеца машара договор де вай йоах Советски Союзо. Машар безаш долча цу гIулакхах йоах кхерам тIатувсилга да, кхыметтел агрессе акт а я из! Цхьабакъда, иштта дувца йиш яц вай дагардарех доацар дувца, уж харцахьдаха, халкъий сакхетам харцон дохьаж а теха тувлабе безам болчар мара.

Вай массанега а дехар ду воаш яхар нийса кхетадар: кхы тIехьатетта йиш яц Германеца машара договор делга. Европера гIулакхаш машарца къоастаде деза укх шера.

Германена духьала тIом баь деррига мехкаш вай тIахьех, машара конференци хьаелла барт вIаштIехьбаьннача хана, цунна юкъе дакъа лацара. Машара договора кулг яздарах ца яздарах латтац хIанз тIулакх, из латт — из машара договор хIанзарча шинна а германски пачхаьлкхенашца — Германски Демократически Республикацеи Германе Федеративни Республикацеи дергда-хьогI, е цхьан германски пачхаьлкхенца дергда-хьогI яхача а машарца къоастадеча юкъе дакъа лоацаш Германена духьала тIом беш мел хинна пачхаьлкхенаш хургья-хьогI, е царех цхьаяраш мара хургъяц-хьогI яхача а дешаех.

Цхьадолча мехкий правительстваша хьалххагIе а хьахьийнад шоаш машара конференцена юкъе дакъа лоацаш хург ца хилар. Бакъдар аьлча, Советски Союза хала хетаргда, нагахьа санна моллагIа а пачхаьлкхенаш германски машара договора кулгаш ца яздеш юстара йовле. Вай массаза а гIийртад, хIанз а гIерт германоки дош машарца къоастадара юкъе дакъа лоацаш антигитлеровски коалицеца мел хинна мехкаш хилийта.

Цхьабакъда, нагахьа санна цхьадолча мехкаша машара договор дара хьакъехьа еча переговорашка дакъа лаца ца туге а, цо вай совцадергдац, хIаьта цига дакъа лаца безам болаш долча вокх мехкашца цхьана вай кулг яздергда германски шин пачхаьлкхенца деча машара договора. Нагахьа санна Германе Федеративни Республика машара договора кулг язде безам ца хуле, вай цунна кулг яздергда машара договор де ший безам хилар хIанзале хьаькхайкадаьча а ший территоре мукъа город Малхбузен Берлин хилийтара раьза хиннача а цхьан Германски Демократически Республикаца.

Малхбузехьарча цхьабараша кхерам тIатувс вайна, нагахьа санна вай машара договора кулг яздойя, из шоаш лоархIарг а дац, кхыметтел, из кхоачашдара новкъарле яр духьа герз юкъе а доаккхаргда шоаш, яхаш. Гучох, хIанз кхы тайпа канаш хилар дуцлу царна. Нагахьа санна Советски Союзаца низа позицера лелаяь политика хьалхагIа а мегаш хиннаеце, хIанз хIаьта а вета а чаккхъярг мичай из. Пачхаьлкхенашта юкъера гIулакхаш низаца къестадара духьала я Советски Союз. Пачхаьлкхенашта юкъера къовсаме дола дешаш машарца къестадара тIехьа да вай. Цхьабакъда, моллагIча низа духьалъотта йиш я вайга, хIаьта воай хьашташ лораде хIамаш а я вайга.

Вене вIашагIкхийттача хана цу тайпшара тхо датадьлар Лаосерча гIулакхий хьакъехьа а лаосски дош машарца къоастадара хьакъехьа а.

Цу хьакъехьа оттаяьча коммюнике тIа йоах, ВIашагIкхийттача Штатий президентеи Советски Союза Министрий Совета Председателеи «цIаькха а бакъдир лаотянцаша шоаш хержа правительство керте латта нейтральнии ший лоIамереи Лаос а из нейтралитети Лаос ший лоIаме хулгеи Iалашдеш йола дунен халкъашта юкъера соглашенеш а шоаш хьалоацаш хилар, хIаьта цунца дувзаденна цар бакъдаь хьалъийнцар Лаосера тIом бокъонца соцабелга лоархIамера гIулакх хилар».

Лаотянцаш — машар безаш халкъ да. Ший лоIаме дегIаухача наькъа тIа баьннача цу мехко цхьаннена а кхерам тIа а тессацар, кхохкам духбувлаш йола моттиг а яцар из. Иштта дар империалисташа Лаосах шоай тIема плацдарм, агресси кийчъяра йола база е лархIацца йолча хана.

Законах йолча принца Суванна Фумай правительствана духьала мятеж вIашатIъеллай. Мятежникашка герз а тIема советникаш а кхаьчар ВIашагIкхийттача Штаташкара. Цу мехка машар бохабир, доазол арахьара юкъе тIортар бахьан долаш йоккха цIи гIеттар, кхерам тIабахьаш бола тIом хьайр. Машара Iалаьмате кхераме дола гIулакхаш эттар Къулбехьен-Малхбоален Азе.

Американски оагIоно хIанз къайлахьац Лаосе кхераме гIулакхаш оттара бекке яр хьалхагIа хинна Америка ВIашагIкхийттача Штатий правительство хилар а лаьттан шара цу районе цо лелаяь политика массаза а хьаькъале ца хинна хилар а. Укх шера март бетта т-н Кеннеде аьлар, ше керте латта правительство нейтральнии ший лоIамереи Лаос хилийта гIертаргья аьнна. Советски Союзах аьлча, вай хьалхагIа а хIанз а хиннад Лаос тIема блокий бера герз а хургдоацаш, ший лоIамереи нейтральнии пачхаьлкхе хилара тIехьа, цу мехка чурча гIулакхашта цхьаккха а юкъе ца гIертара тIехьа.

Цу тайпшара, Вене вIашагIкхетале хьалхагIа кхоачам боллаш бахьанаш дар Лаосера гIулакхаш машарца къоастадара хьакъехьарча деша барта доагIардола наькъаш лахара.

Президент Кеннедеца лаосски дош дувцача хана цхьатарра уйлаш нийсъелар тха. Аз аьлар, из дош къоастадара ший лоIамереи нейтральнии Лаос хулга вIаштIехьдаккханза даргдац аьнна. Цунца цхьана доазол арахьара дешаш чура дарех хьаьда хькъоастаде деза. Лаоса чухьара политика къестае гIулакх дац е Советски Союза а, е ВIашагIкхийттача Штатий а, е кхыча мехкий а. Нагахьа санна Лаоса вахар а цун правительство а кхыча мехкаша шоашта товча тайпара уттаеш хуле, тIаккха из ший лоIамера, нейтральни Лаос а йоацаш, арахьара доал деш йола Лаос хургья. Из хилийта йиш йолаш дац.

Лаосерча кхаь тайпара долча политически низаша шоаш вIашагIйолла еза ший лоIамерча а нейтралитета а наькъаш тIа латтаргйола правительство. Советски Союзо могаергья из тайпа политика, хIаьта из хилийтара ший низ мел кхоачар а дергда.

Из деррига а аз президент Кеннедега дIааьннад. Айса аьначох президент дика кхийтар аьнна хийтар сона. Цо аьлар, Лаосерча бахьа безача политически группировкашта воай шинна а мехка лоIам тIабахьа беза вай ший лоIами нейтралитети лоархIаргйолча ларда тIа цхьа правительствои цун программеи оттаяра хьакъехьа царна юкъе барт вIашагIболлар духьа. Из тайпа гIулакх нийса лоархI вай.

Вай чIоагIа дог тийша да, Лаоса чурча гIулакхашта цхьаккха а юкъе лелха йиш ца хиларах, хIана аьлча моллагIа цхьа мохк юкъе гIортар тIехье чIоагIа кхераме йолаш хургдар. Лаосски проблема къоастаелга хьожаш а лоралуш а де деза. Лаосера гIулакхаш машарца къоастадара йола торонаш толхаергйола хIама ца нийсдалийта хьажа деза.

Цунца дувзаденна вай теркам тIабохийт мятежникий эскарашка тIема советникаш болаш американски эпсарех пайда ийбар, къаьсттача цхьан политически группировкагахьа а долаш чурча гIулакхашта юкъе гIертилга хилара. Из тайпа тIулакх Лаоса нейтралитета политика лархIарца тарлуш а дац, туччахьа цун чурча гIулакхашта юкъе гIертилга а да. Американски оагIоно из тайпа юкъе гIертилга сихагIа ме дут, дикагIа да. Нагахьа санна мятежникашта новкъостал деш йола хIанзара политика дIахо йоде, событеш дегIайоагIалга тIехье во йолаш хургда.

ВIалла хилийта йиш йолаш дац, Америка ВIашагIкхийттача Штаташкарча цхьабараша Лаосе форда гIашлой эскар дахийтара а къаьсттача тIема соединеней новкъосталца цига тIом бикъбара а планаш хIанз а хоташ ца хилар. ВIашагIкхийттача Штаташка партизански соединенеш оал царех. Йолчча бесса аьлча, уж соединенеш Америка ВIашагIкхийттача Штатий доал деча гIозарашта ца еза режимаш латтача мехкий халкъашта духьал къовсам лелабе лаьрхIа йола диверсионнии подрывнойи отрядаш я. ХьалххагIе а ала йиш йолаш да, уж тайпа гIулакхаш леладераша тIехьагIа шоашта царех хургдарий лоархIам баь ца хилар.

Нагахьа санна Америка ВIашагIкхийттача Штатий правительство бокъонца Лаосе машар бе безам болаш яле, Женеве еш латтача переговорашка сихагIа толам баккхара новкъостал де деза цо. Лаосе тIом соцабара хьакъехьа даь хинна договор телхадеш моттигаш я яхаш, тайп-тайпара доаца бахьанаш а лехаш, цхьанне а новкъарле е йиш яц цу переговорашта. Нагахьа санна из тайпа моттиг хиннаяле а, цунна бехке дараш къаман-патриотически низаш дац. Из дика хов американски оагIонна а Лаосерча цун тIема советникашта а.

ДIахо а воай низ кхоачар дергда вай Лаосера гIулакхаш машарца къоастаделга Iалашдара. Цунна тIахьех вай Женеве еча переговорашка дакъа лоацаш йола вож ерригa пачхаьлкхенаш а.

Вай лоархI, нагахьа санна тIом хилар а ца дезаш, машар хилар дезе, тайп-тайпара социальни системаш йолча пачхаьлкхенашта юкъера гIулакхаш машаре дахара ларда тIа вIаштIехьдаха дезаш хилар.

Президент Кеннедеца къамаьлаш деш гучадалар, пачхаьлкхенаш машаре яхара хьакъехьара дош оаха тайп-тайпара кхетадеш хилар. Президента даьча къамаьла маIан дар малхбузехьарча пачхаьлкхений доал деча гIозарашта ца езаш йола порядкаш шоай мехкашка оттае гIертача халкъий болама духьала сунт оттаелга.

Нагахьа санна из никъ лоаце, кхыча пачхаьлкхенашта тIахьожам лоаттабе, цигарча порядкашта цхьаккха хувцам ца бе аьнна соглашенеш е а декхараш тIаэца а деза, кхыметтел цу порядкашта духьала халкъаш гIувтте а. Нагахьа санна моллагIча цхьан мехка халкъа социально-политически строй хувца безам хилча из кхоачашдайта йиш йоацаш хул из.

Кхетадеш да, из теттара харцахьара уйла хилар, хIаьта вайга цунна раьза хила йиш а яц. Цхьанне а низ кхоачаргбац халкъий кортамукъаленцара безам юхатоха. Халкъаш тоIадаь доахкадеш а царна эксплуатаци еш а мелйола режимаш чIоагIа яц, массаза а йолаш хила йиш йолаш яц. Халкъашта эксплуатаци еши уж тоIадаь доахкадеши йола система мелла чIоагIача хIилланца вIашатIъелла яле а, халкъаша кортамукъале а йоаккхаргья, шоаш тоIадаь доахкадераш тIера дIа а кховсаргба. Общества вахар чура общественнии политически хувцамаш хиланза яргйоаца процесс я. Пачхаьлкхен деятелашта юкъе барт вIаштIехьбаларах тайша хIама дац цун. Нагахьа санна из уйла йоацаш дола хIама дага а деха, моллагIвар цу деша хьакъехьа мичча бесса барт вIаштIехьбаккха гIертача, цо хьахьокхардар ший кара хIама ца хилар а цунен чу хулаш йола событеши хувцамаши ше кхета ца деш хилар а.

Прогрессага, дикагIа долча вахарга долхача халкъашта цхьаккха тайпа духьале йогIа йиш яц. Из хьахьекхад адамаш дегIаухаш хьа мелбенача наькъо. Ший хана рабовладельчески строй хиннай, цунна когаметта феодализм енай, цунна а когаметта капиталистически строй эттай. Цхьан строя когаметта кхы строй иттай, хIана аьлча керда строй прогрессивнегIа хиннай.

Великобритане колониальни Iазапа духьала лоаттабаьча къовсаме хьахиннача Америка ВIашагIкхийттача Штатех шоаех лаьца масал доаладе мегарца. Американски халкъо чIоагIа кортамукъален къовсам лоаттабаьб, герз бе а делла яьккхай цо кортамукъале. Шоай хана Америка ВIашагIкхийттача Штаташа событеш цу тайпара дегIаяккхар нийса лаьрхIад. ХIаьта хIанз реакционни режимашта, шоаш тоIадаь доахкадерашта духьала къовсам лоаттабе аьнна халкъаш гIайттача ВIашагIкхийтта Штаташ цу мехкий гIулакхашта юкъе гIорта гIерт, цига къаьнара порядкаш йитар духьа.

Капиталистически пачхаьлкхений викалий безам ба кортамукъален идеяш, марксизма-ленинизма идеяш яржаргйоаца средство лаха. МоллагIча цхьан капиталистически е колониальни мехкара халкъ, шийна тIерча стройна раьза доацилга а хайташ, из строй хувца, халкъа хьаштаца тарлуш йола порядкаш оттае гIертача, капиталистически мехкий правительстваша сихха дIахьув коммунистий гIулакхаш да уж аьле, Москван кулгах да из яхаш дувц, и. кх. дIа. Цу тайпара доаца хIамаш дага а лувцаш кхыча мехкий чурча гIулакхашта юкъе гIорта бахьан лех цар.

МоллагIча мехкарча реакционни низашта империалистически пачхаьлкхенаша деш дола новкъостал боккха кхерам болаш а чIоагIа цатоамаш даха тарлуш а да. Советски халкъо машар безаш дола вож халкъаши моллагIча а мехка чурча гIулакхашта юкъе ца гIертара чIоагIа тIехьа да. Из машар Iалашбара хиланза дарцдоацаш гIулакх да.

ХIара халкъа бокъо я къаман лоIам а кортамукъале а йолаш даха, хIаьта цхьаккха пачхаьлкхе кхыча мехкий чурча гIулакхашта юкъе гIерта езаш а яц. Капиталистически мехкашта юкъе классови къовсам латт. Шоаш тоIадаь доахкадерашта, реакционни режимашта духьала къовсам лоаттабу халкъаша. Барт вIаштIехьбаккхарца нийсъе йиш йолаш процессаш яц уж. Цу деша хьакъехьа барт вIаштIехьбаккха безам болчо хьахьокхарца ше исторически событеш ца кхеташ хилар, общество дегIаахара событеш шийна ца йовзаш хилар.

Вайна хетачох малхбузехьарча державаша, къаьстта а ВIашагIкхийттача Штаташа кхетаде дезаш дола керттера хIама да хIанз социализм дунен тIа тешшаме чIоагIъенна хилар, хIаьта из бакъдар хувца низ кхоачаргболаш цхьаккха а вац. Ховш да, социалистически строй дIаяккха лаьрхIа планаш малхбузехьарча державай доал деча гIозарий хинна хилар а йолаш хилар а.

Цхьабакъда, уж тайпа планаш еха а ехай, йохарг а я. Дунен тIа ши социальни система хилар ховш хила а социалистически капиталистически пачхаьлкхенашта юкъера гIулакхаш царна юкъе машар тIехь, барт-цхьоагIо хургйолаш нийсде а деза. Машар Iалашбара пачхаьлкхенашта юкъерча гIулакхий нийсагIа бола никъ из ба.

* * *

Из дар, новкъостий, Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца са хиннача къамаьлий хьакъехьа са шоана дувца безам хиннар. Деррига цар гIулакхаш чулаьцача раьза хилар со цу къамаьлашта. Нагахьа санна, из вIашагIкхетилга дувца доагIарий, эшаш дарий из, аьнна оаш сога хьаттача, аз уйла а ца еш, жоп лургдар — из тайпа вIашагIкхетар эшаш дар, цул а совгIа, де дезаш а дар, аьнна.

Америка ВIашагIкхийттача Штатий президентаца оаха къамаьлаш деча хана, е цу оагIоно а е укх оагIоно эггара бIарзагIа дола дешаш ца оттадеш а ца дувцаш а къаьхка дитанзар. Туччахьара къамаьл хиннад аьнна ала йиш йолаш да. Терко еш хьежар тхо Америка ВIашагIкхийттача Штатий правительства позицега, йолча бесса йийцар дуккхача доккхийча дунен халкъашта юкъерча дешай хьакъехьара Советски правительства позици. Бакъдар аьлча, цхьаннена а дага хиннадац массадолча хIамашта тха барт вIаштIехьбаргба аьнна — вай шин пачхаьлкхено хьош дола наькъаш вIаши сов гаьна да цунга даха дог хиларга дилача. Низ болча вай шин пачхаьлкхен правительствашта тIалаттар боккха бехктокхам болга президента Кеннеде кхетадеш хилар тIа сецар са уйла. Теша ловра, саготагIа дола дунен халкъашта юкъера гIулакхаш къестаде, чIоагIача машарга, Советски Союзаи Америка ВIашагIкхийттача Штаташтеи юкъера гIулакхаш тоадарга бодача новкъа духьале еш дага тIой цIадаха йиш хургйолаш из бехктокхам дIахо а кхетабеш хургхиларах.

ХIанз а вай шин мехка юкъера гIулакхаш тоадара эшаш дукха хIамаш да, хIаьта Советски Союза бехка а нийсденнадац из гIулакх. Цхьабакъда, советско-американски гIулакхаш тоалургдола ха хургхиларах теша лов вайна, хIаьта дерригача дунен халкъашта юкъерча хьала цо гIойле а ергья.

Деза новкъостий! Оаха Вене ха ца йоаеш болх бир ала йиш я. Сийлахь-йоккхача Советски Союза хьалхара даха тхо хилар оаха кхетадеш хиларо бIу болийтар тха, аттача даьккхар тха декхар. Тхона ховра вай ленински арахьара политика дерригача советски халкъо, социалистически мехкий халкъаша хьаллоацаш йолга. Дерригача дунен тIарча бIаьш миллионаш болча наьха безам ба вайца. Советски правительства дIахо а бокъонца йоагI-йоагIача тайпара чакхйоахаргья машарца дахара йола ленински политика, халкъашта юкъера машари доттагIали чIоагIдара политика.

Баркал хилда шоана, деза новкъостий, оаш терко еш ладувгIарах.

Iадика хийла шун! Бийса даькъала хийла.

Отчетно-харжара собранешка

Массанахьа а хьалхле коммунисташка хила еза

Укх шера хьалхе а цаь. 3500 тонн баьца даараш Грознерча консервни комбината дӀадала лаьрхӀа я Грозненски районерча «Арпунский» совхоза коллектив. ССКП XXII съезд хьаеллача деношка кхоачашде лаьрхӀаı из сийлахь декхар юрта боахама къахьегамхоша. Из дар укх деношка хиннача отчетно-харжара собране совхозерча коммунисташа белгалдаьккха керттера декхар. ЛоархӀамера къамаьлаш дир коммунисташа из декхар кхоачашдара де цезараш дувцаш, производства торонаш пучайоахаш, царех пайда а эцаш къахьегама овсарле лакхъяра наькъаш дувцаш, хӀаьта иштта цу хьакъехьара керда хоржача партийни бюро декхараш дувцаш.

ДӀахо йодача хана де дезараш белгалдахалехьа, собране хиннараша бокъонца баьшхар партийни бюро отчетни ханна баь болх. Партбюро секретара нов. Иванийяс ший доклада тӀа хьадийцар, производственни декхараш кхоачашдара совхоза коллектив оарцагӀйоахаш партийни организаце даь балхаш, партийни тӀахьожама комиссеша а, профсоюзни комсомольски организацеша а даь балхаш, дика дараш а кхоачамбоацараш а белгала а доахаш.

Во дац совхоза дӀадахача 1960 шерара производственни хьокхамаш. 480 эзар сом (къаьнача ахчанца лаьрхӀача) пайда баьб совхозо, тӀехкхоачашгьяьй баьца даараши сомаши дахара планаш.

Дика дӀадоладаьд совхозо кхашкара балхаш укх 1961 шера а. Планах 315 гектар дӀае езача хӀанзале а 305 гектар дӀайийна яьннай совхоз. Цу дешо хьахьокх, 336 гектар баьца дaараш дӀаде аьнна ше тӀаийца декхараш совхоза коллективо сийленца кхоачашдергхилар.

Цхьабакъда, уж производственни толамаш гаьнна дукхагӀа хургдар, болхлошта юкъе политико-массови болх дикагӀа баьбаларе, партийни бюро а цун членаша а производства гӀулакхий дукхагӀа йоакхо яьяларе.

Нов. Иванияс белгал-м даьхар политико-массови балха юкъера кхоачамбоацараш, профсоюзни, комсомольски организацей балхащара кхоачамбоацараш, хӀаьта иштта дийцар цо бюро члений балхащара кхоачамбоацараш а. Бакъда, ший адресах критика кӀезига йир цо. Из декхарийла вар эгара хьалха ший балхацара кхоачамбоацараш гучадаха, хӀаьта иштта коммунисташкара доагтӀача тайпара болх хьабехаш ше ца хилар дувца.

Пренеех къамаьлаш даьча коммунисташа даха доагтӀача бесса гучадаьхар партбюро балхащара лоархӀамера кхоачамбоацараш.

Сомий бешамий бригадерча болхлочо нов. Базгиева дийцар партбюро секретарь нов. Иваний производственни участкашка кӀезига хулаш хилар. Къамаьлаш даьча дукхача коммунисташа хьахьекхар партийни тӀахьожама комиссеша (председателаш нн. Солодови Ржевскийи) болх эсала бар, конкретни экономикан, агротехникеи, механизацеи дешай е еззача тайпара йоакхо цар ца яр.

Тракторни бригада бригадира нов. Дергоусова дийцар механически мастерски ца хилар бахьан долаш тракторша а кхыдолча юрта боахама технико а дукха балха ха йоаеш хилар а цхьа лоадам боаца оатхал тоае езаш хитча, РТС-е аха везаш хилар. Коммунистически къахьегама коллектива цӀи яккхайтар духьа къахьегаш я из бригада. Коммунистаща белгалдаьккхар цу бригаде къахьегама дисциплина телхаеш моттигаш нийслуш хилар. Цхьабакъда, нов. Дергоусова ше къамаьл деш цхьаккха хӀама аланзар дисциплина тоаяра хьакъехьа.

Ший доклада тӀа нов. Иванийяс йийцар боарамал тӀех дуст а теха, укх бӀаьсти парникашка дукхха рассада йоаяь хилар. Цу деша бехке ба аьнна цӀераш яьхар цо керттерча агронома Перлова, баьца даарий участка заведующе Ржевске, иштта кхыбарий. Цо дувцанзар партбюро цу хьакъехьа даьраш, вешта аьлча бехкебараш бехктокхаме озар ца озар.

Пенсионера нов. Селина, школа заведующе нов. Базгиева, керттерча бухгалтера нов. Цигина, иштта кхыбараша эсала дел яхаш дийцар кагирхой коммунистически сакхетам лакхбара гӀулакх, комсомольски организаце болх. Отчетни ханна цхьаккха а комсомолец шийчваьвац ССКП кандидаталла хьаьца. Геттара кӀезига ба нохчийи гӀалгӀайи къамех бола комсомольцаш, хӀаьта нохчийи гӀалгӀайи кагийча кхалнахах вӀалла а бац комсомольцаш.

Дика вӀаштӀехьбаьккха хиннабац партбюро совхозе агитколлектива болх, лекторски пропаганда, пенгазетий болх. Цу дешаех къамаьлаш дир баьца даарий бригада бригадира помощника нов. Зыкина, учетчица нов. Налитовас, керттерча агронома нов. Перлова, иштта кхыбараша.

Баьца даарий бригада бригадиро нов. Абраменко нийса критика йир партбюрона, социалистически яхьа итогаш яра гӀулакх дукхагӀа долча даькъе формально леладеш хиларах.

Мелиоратора нов. Золина белгалдаьккхар совхозе клуб, бани, школа хьалъе езаш хилари кердача партбюро цу гӀулакха лерттӀа доал де дезаш хилари.

Коммунистаща цӀенхаштара критика йир рабочкома председатела нов. Долговна, кхалнаьха совета председатела нов. Войтенкована. Къаьстта белгалдаьккхар цар нохчийи гӀалгӀайи кхалнах общественни вахара юкъе озара лоадам болаш хӀама деш ца хилар.

Партбюро балхацара лоархӀамера кхоачамбоацар да яхаш дийцар собране партийни организаци дегӀайоагӀаш ца хилар, ерригача отчетни ханна цхьа саг мара парте хьаийца ца хилар белгал а доаккхаш.

Совхоза директора нов. Асеева, керттерча агронома нов. Перлова, иштта кхыча коммунисташа белгалдаьхар совхоза боахам тоабара наькъаш: агротехника яххача бесса дӀайийнача хӀамашта гӀулакх дар, халача балхашта механизаци яр, балха учети алапей гӀулакхи нийса леладар, и. кх...

Партийни организацена а, хӀара коммуниста а, ерригача совхоза коллектива а хьалхашка латтача декхарех йола постановлени тӀаийцар собране. Цул тӀехьагӀа керда партбюро а хержар.

ХЬ. ГАЛАЕВ.

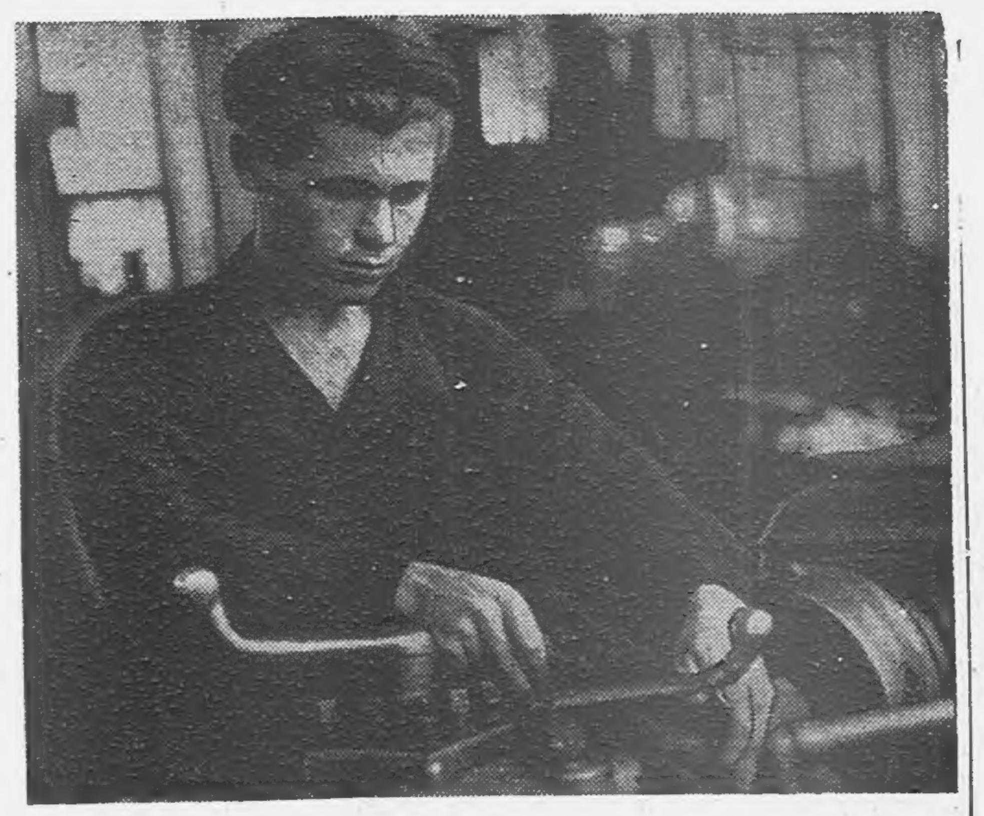

ССКП XXII-ча съезда сийленца накъа вахар духьа лаьцача социалистически яхье керда къахьегама коталонаш йоахаш хьавоагӀа центральни ремонтно-механически завода токарь Шестаков Иван. ХӀара бетта йола план 138 процент кхоачашъе, балха юкъе рационализаторски предложенеш кхахьа, ше арахецаш йола продукци дика а тӀехдика а хилийта социалистически декхараш тӀаийцад цо. Цул совгӀа коммунистически къахьегама сийлен цӀи яккха гӀерташ къахьегаш ва Иван. Шеко яц, ше тӀаийца декхараш толамца цо кхоачашдергхилар.

СУРТА ТӀА: токарь И. Шестаков.

И. ПЛИЕВА
тексти сурти.

Яхье баьннарий итогаш

Кхоачашде декхараш

ТӀаийца социалистически декхараш кхоачашдара шоайла социалистически яхье баьннаб Сунженски района «Победа» яхачеи XIX-ча партсъезда цӀерахчеи колхозашкара къахьегамхой. Доккхий декхараш да «Победа» яхача колхоза къахьегамхоша укх шера кхоачашдара тӀаийцараш. Ялх бетта 5490 центнер шура, 1460 центнер дулх доккха цезаш бар уж пачхаьалкхенга, хӀаьта 15-ча июне кхачалца ежай 5750 центнер шура, кхоачашдаьд дулх доккхара хинна декхараш а. Укх тӀаийца хинна дийнахьа фуьаш доккхара тӀаийца ах шера декхараш а кхоачашдергда оаха, йоах цар.

Ала дезаш да уж декхараш кхоачашдара колхоза доярхаша чӀоагтӀа къахьийгалга. Семилетка кхоалагӀча шера хӀара Ӏаттагара 2600 килограмм шура яккха лаьрхӀадар колхоза дикагӀйолча доярка М. Омельченкос, хӀаьта дӀабахача пхе беттен ах беттен яьккхай 1862 килограмм. Из декхарел а дукхагӀа хул. Иштта дика къахьег доярка А. Грибенченкос а. Пхе беттен ах беттен хӀара Ӏаттагара 1700 килограммал тӀех шура яьккхай говзача доярка, А. Грек—1710 килограмм. Кхы дукхха а ба совхозе дика къахьегама толамаш даьха доаркаш.

Иштта хьокхамаш даха цар вӀаштӀехьдоал доаханна зоотехнически Ӏилмо яххача тайпара гӀулакх дарах: хан-ханнахьа доакъар деш, хий меладу, хан-ханнахьа детт, иштта кхы мел эша гӀулакх ду. Берригача хьайбаш леладераша зоотехнически хьехам дика кхоачашбарах торо хиннай доаханга шура яккхара ах шера йола план пхе беттен 10 дийнахьи кхоачашъе, хӀаьта тӀаийца декхараш а кхоачашдергдолаш да укх деношка. Доярка нов. Омельченкос дувц: Нагахьа санна ханнахьа ца деттаж цхьан дийнахьа доахан дисача, шолагӀча дийнахьа хӀара Ӏатто 2—3 килограмм кӀезигагӀа шура лу. ХӀанз йайхача хана, делкъийна Ӏийне лоаттаду доахан, цул тӀехьагӀа доажа а дийя сайрийна детт уж. Бийсанна вӀаьı а денна шоаш Ӏодувшалц доажаду доахан. ХӀара 8—9 дийнахьа хувц уж доажаду даьгӀехьа. Уж дeррига гӀулакхаш боккхача лоархӀаме да хьайбашкара дукхагӀа продукташ яхара.

Дика вӀаштӀехьдаьккхад колхозе хьайбаш леладерий къахьегамца безам хургбола гӀулакх а. ХӀара бетта хан-ханнахьа хьийгача кхин доагӀар дӀател царна, цул совгӀа доярксашта цар яьккхача хӀара литр шурех 1 кепиг тӀаккхет. Иштта кхыдола гӀулакхаш а оттадаьд цига хьайбаш леладерий къахьегамца безам хургболаш. Хьайбаш леладечоа хов хӀара дийнахьа ше мел ахча доаккх — из дӀаяздеш хьокхама доска доал ферме хьалтеха.

Къастта хургйолча ССКП XXII-ча съезда сийна керда социалистически декхараш тӀаийцад колхоза хьайбаш леладераша: семилетка кхоалагӀча шера шура яккхара йола план 11 бетта кхоачашъе лаьрхӀаı цар. Из декхар кхоачашдулургда хӀанз санна дика шоай къахьегам вӀаштӀехьбаьккха уж дӀачакхбоале.

«Победа» яхача колхозаца социалистически яхь лелаю XIX-ча партсъезда цӀерахча колхозо. Доккхий декхараш да колхоза къахьегамхоша тӀаийцараш. Пачхаьалкхенга 8070 центнер шура, 1980 центнер дулх дохка лерхӀ цар укх шера. Цхьабакъда, шура йоххара ах шера йола план 78 проценти, дулх доххара план 41,5 проценти мара кхоачашъяьяц цар пхе беттен ах беттен. Иштта эсала толамаш дахара керттера дола бахьан да колхозе дикагӀа болча хьайбаш леладерий опыт шерра дӀайоаржаеш ца хилар, къахьегам лерттӀа вӀаштӀехь ца баккхар. Бакъдар аьлча колхозе болаш ба опыт хьаӀомае мегаргбола дика дояркаш, царех я дикагӀа йола доярка С. Плиева. Пхе беттен ах беттен 135 процент кхоачашъяьй цо ах шера йола план. Иштта дика толамаш даьхад М. Поленковас а. Дика къахьега цар вӀаштӀехьа доал зоотехнически хьехамга ладувгӀаш хиларах.

Хьайбай продукташ яхара план а тӀаийца декхараш а кхоачашдара ерригa торонаш йолаш я колхозе, цхьабакъда цу гӀулакха хайра оарцагӀа балац шурий-товарни ферма а колхоза а кулгалхой.

Декхараш тӀаэцилгах кхоачам хилац денна дош кхоачашде деза. Цу гӀулакха ерригa шоай торонаш оарцагӀъяха еза XIX-ча партсъезда цӀерахча колхоза хьайбаш леладераша.

Б. БУЗУРТАНОВ,
(тха собкор).

ДИКА КИЙЧО ЕРГЬЯ ВАЙ КЕРДАЧА ДЕШАРА ШЕРА

(Республика общественноста социалистически декхараш)

Парте XXII-ча съезда даха доагтӀача тайпара накъа дахар а «Школа вахарцара бувзам чӀоагӀбареи халкъа образоване система дӀахо дегӀайоалаярей хьакъехьара закон» толаме кхоачашдар а духьа лаьцача социалистически яхьа дерригача халкъаца цхьана юкъебахаб Нохч-ГӀалгӀай АССР общественности халкъа образоване болхлойи.

Школай болх эргабаьккха тоабар а кердача 1961—1962 дешара шеран ССКП XXII-ча съездаи яха йоагтӀача тайпара накъа яха уж кийчъяр духьа республика партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша, общественносто, халкъа образоване органаша 1961 шера шоашта укх тайпара декхараш тӀаэц:

1-гӀа сентябрь тӀаккхачалехьа планах 1961 шера хьалъе аьнна оттаь школьни зданеш, школашта-интернаташта йола общежитеш, берий бешамаш хьалъе а болх бе йолаялийта а.

Колхозийи предприятейи чотах 6 школа, 22 мастерской, шиъ физкультурни зал хьалъе, 150 классни цӀа хьатӀаде.

1961 шера 1-гӀа сентябрь тӀаккхачалехьа республика школашта 49 сборно-щитовой цӀа догӀа.

Юрташкарча хьехархошта 148 квартира хьалъе (керда хьалъеча школашка — 48, банко дукхха ха а йилла деннача кредита чотах — 100).

Школашта е еза капитальни текущии ремонт 15 август тӀаккхачалехьа яь яккха, 1961 шера 25 август тӀаккхачалехьа школашта, берий учреждешта, юрташкарча школай хьехархошта шера кхоачамбалла йоагo хӀама Ӏалашъе.

1961 шера школай лаьттаншта егӀа а цӀендаь а тоаде, спортивни географически площадкаш хьалъе а эшача хӀамашца уж кийчъе а, школашта гонахьара ковнаши бешамаши карташ а яь чудерзаде.

Укх шера массайолча юрташкарча школашта гонахьа сомий бешамаш йогӀа, массанахьа а сомийи вештеи гаьний питомникаш йогӀа.

Производственни дешар хьехара гӀулакх тоаде. Дешархой бригадаша тӀаийца декхараш кхоачашделга Ӏалащде. Уж тайпа бригадаш массайолча юрташкарча юкъерчеи бархӀ шера йолчеи школашка вӀашагӀйоккха, царттеи хьайбай боахами лелабара опыт Ӏомаеш дола балхаш доладе. 9—11-чеи классашкарча 1.200 дешархочоа токарий, слесарий, оператора помощникий, электромонтерий, столярий, хӀамаш тегарий, кхыйола говзалаш Ӏомае.

Дешархой низащца колхозийи совхозийи кхашкеи фермашкеи хьалкхее:

хьажкӀаш — 2.112 гектара тӀа, цу даькъе гибридни яраш — 1.636 гектара тӀа;

шекара свекла — 115 гектара тӀа, хӀара гектара тӀара 294 центнер а йоаккхаш;

кроликаш — 4.360, оалхазараш — 32.900;

77.310 гектар долча лаьтта сомийи вештеи гаьнаш дӀайогӀа.

1961—1962 дешара шера республике производственни дешар а долаш 103 бархӀ шера йолеи 57 юкъереи школа болх беш хилийтара эша материальни хьалаш Ӏалашде.

Юкъерча школашкарча дешархоша производственни практика чакхйоахаргйолча колхозий, совхозий, промышленни предприятей, гӀишлош еча организацей кулгалхой декхарийла ба царна кхоачамбалла хургйолаш болх бе моттигаш, оборудовани, инструменташ Ӏалашъе, производственни практикана кулгалде специалисташ оттабе.

Общественноста новкъосталца 7 шерагара 15 шерага кхаччалца ха йолаш мел долча бераша 1-ча сентябре занятеш дӀайолаергйолаш а кердача дешара шера цхьаккха бер дӀадаргдоацаш а гӀулакх вӀаштӀехьдаккха декхарийла я моттигерча Советий исполкомаши халкъа образоване органаши. ХӀара школе всеобуча фонд вӀашагӀйолла а, из хаддаза совъяха а, цунах лерттӀа пайда эца а. Республика школашка дешара ди дӀаьхагӀа долаш йола 150 группа вӀашагӀйолла.

Городашкарчеи районий централшкарчеи ерригача общеобразовательни школашка дешархошта кхача кийчбелга вӀаштӀехьдаккха. Сайрийнарча школашка хулача занятешта дукхха кагирхой юкъеозилга а дешархой тӀера ца бувлийтилга а Ӏалащде.

Дийцад Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа образоване болхлой, промышленни предприятей, гӀишлой, транспорта, колхозий, совхозий кулгалхой собранешка.

Шера план—11 бетта

Сийленца къахьегаш хьайоагӀа Грознерча литейно-механически завода коллектив. Валови продукци арахецара пхе бетта йола план 115,2 процент кхоачаш а я ь ах шера план укх деношка кхоачашъяра чӀоагтӀа къахьег цо хӀанз.

Безаме, цхьа барт болаш къахьегаш хьабоагӀа нов. Х. Саркисянц мастер волча литейни цехера болхлой. Тайп-тайпарча къаман нах ба цига болх беш — нохчий, гӀалгӀай, украинцаш, чувашаш, эрмалой, иштта кхы а. Пхе бетта йола план 15 мая кхоачашйир цар. Дика къахьегарца белгалъяьннай Закаев Сулейма керте латта вагранщикий бригада а. Толамаща къахьег формовщикаша Шамрайс, Сатурьянца, заливщика Закаев Султана, иштта кхыбараша. Сменах йола нормаш 120—140 процент кхоачашгъю цар. Керда декхараш тӀаийцад цеха коллективо — цо лаьрхӀаı 11 бетта йола план ССКП XXII съезд хьаеллача денга кхоачашъе.

Иштта ССКП XXII-ча съезда дикача толамца накъа яха лерхӀ механически цеха коллективо а. Коммунистически къахьегама сийлен цӀи яккха гӀерташ, дика къахьегаш хьайоагӀа В. Комаров керте латта сборщикий бригада. Сийлен декхараш тӀаийцад цу бригада коллективо. Масала, 10 бетта йола план съезд хьаеллача денга кхоачашъе, арахецача продукцега дӀабода мах лохбе. Дика болх барца белгалбаьннаб Раимов, Попов, Амежнов, слесарь - ремонтник Ан Владимир, иштта кхы а. Дийнахьара нормаш 115—120 процент кхоачашъю цар.

Заводе шоай рационализатораш ба, масала нн. Зайцев, Малашенков, Комаров. Укх шера дукхха а рационализаторски предложенеш тӀийнай цар.

Дика болх барал совгӀа шоай кхетам массаза а лакхбеш ба завода болхлой. Цхьабараш сайрийна дешача школе, вожаш техникумашка, институташка дешаш ба. Масала, нов. Черномазов политехнически техникуме, Федоров нефтяной институте дешаш ба.

Р. ЦИЦКИЕВА.

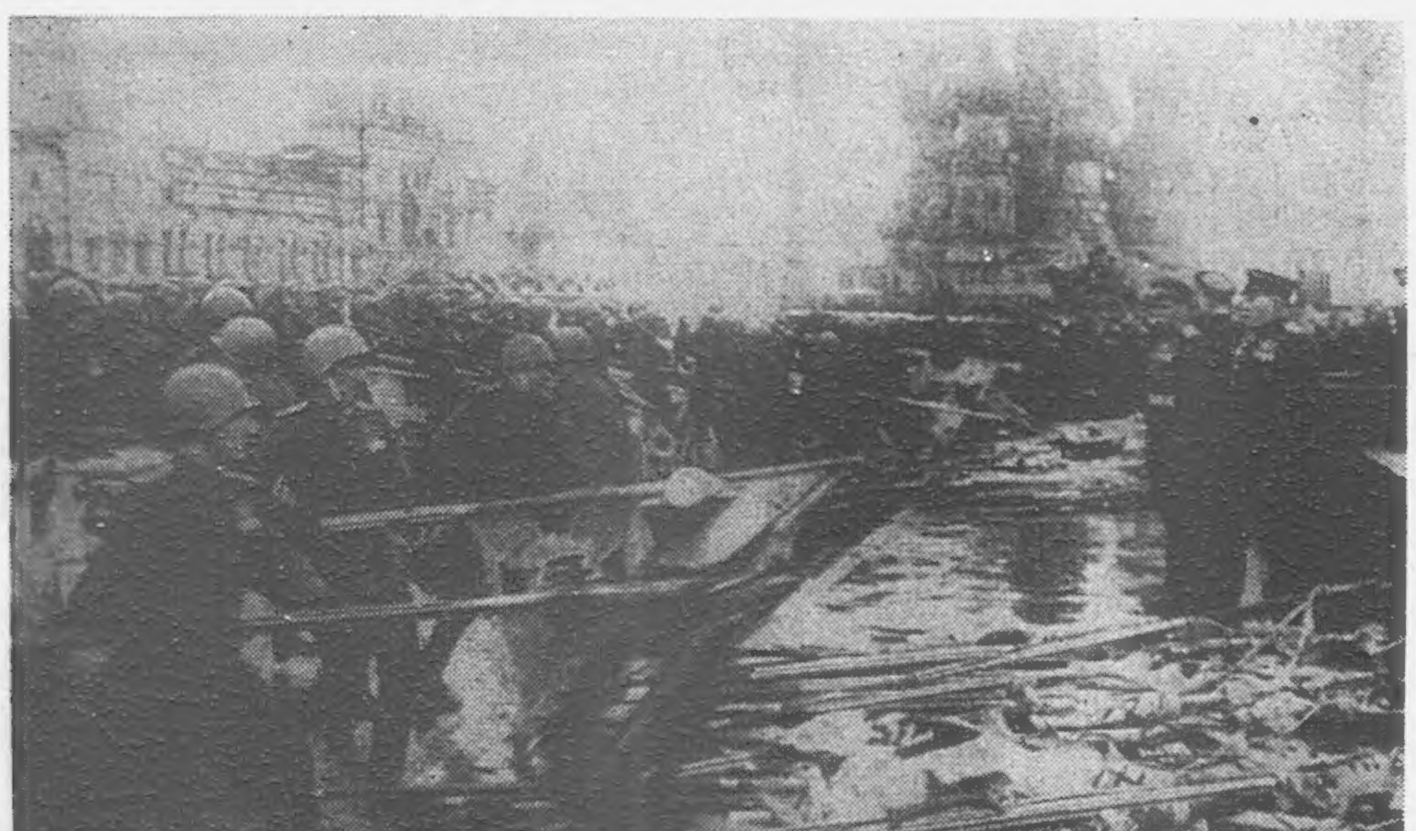

1945 шера 24 июне Москве ЦӀеча майдан тӀера Коталон парад.

СУРТА ТӀА: ЦӀеча Эскара тӀемахой — параде дакъа лоацараш, эшадаьча гитлеровски эскара байракхаш Мавзолеяна хьалхашка Ӏойохкаш ба.

М. Альперта сурт.
ТАСС фотохроника.

Сийлахь-боккха Даьхен тӀом хинна 20 шу дизарга

ДАЬХЕ ЛОРАЯЬЙ ЦАР

Советски халкъа цӀаккха а дицлургдац ший Даьхен кортамукъали лоӀами денаца лорадеш, Сийлахь-боккхача Октябра карагӀдаьннараш лорадеш ше баьча Сийлахь-боккхача Даьхен тӀема турпалера шераш.

1941 шера июнь бетта дар из. Тийшача балхах вай Даьхенца тӀом болабир фашистски Германе. Коммунистически партеи Советски правительстваи баьча тӀахьехамах дерригa советски халкъ гӀеттар социалистически Даьхе лорае аьнна.

Сийлахь-боккха Даьхен тӀом болча хана Москвана, Ленинграда, Сталинграда юхе, Кареле, Кавказе, Крыме, Украине, Белорусе, Польше, Венгре, Чехословаке, Германе хиннача бирсача довнашка Советски Даьхе бахьан цхьана болаш летар эрсий, украинцаш, узбекаш, гуржий, казахаш, киргизаш, дагестанцаш, нохчий, гӀалгӀай, черсий, кхыбараш.

Ший гӀулакх нийсхо йолаши бакъахьареи долга ховш хиларо вай халкъа денал цӀаккха ца хиннача тайпара урaувттадора.

Цу тӀем тӀа къаьтта пучадаьлар бӀаь шу хьалхагӀа Фридрих Энгельса яздаь хиннар. Цо яздаьд, бокъонца йолча социалистически общества члено, нагахьа санна тӀом хуле, ший Даьхе, ший кхуврч лорабергба хӀанзарча эскаро механически Ӏомадаь гӀулакхаш чамергӀилгаш мо мара ца хеташ деналцеи майралцеи кхувссаш дӀа а ухийташ.

Вай Даьхе лораеш майра летарашта юкъе шоашкара доагтӀаш дола дакъа лаьцар Нохч-ГӀалгӀайчен тӀемахоша. Немецко-фашистски захватчикашта духьала турпалера къовсам лоаттабарах царех ткъаь иттанел совгӀа волча сага Советски Союза Турпал яха цӀи еннай, эзараш босча тӀемахошта орденаши медалаши еннай. Советски Союза Турпалех ба Х. Нурадилов, Н. Алексеев, А. Идрисов, И. Заболотный, Х. Магомет-Мирзоев, В. Гайдуков, И. Бейбулатов, А. Караев, И. Сухоруков, Н. Чевола, кхыбараш.

ТӀем тӀа денал дола гӀулакхаш карагӀдувларца белгалбаьннаб вай республикера тешаме къонгаш Висаитов Мовлад, Абадиев Японца, Картоев Жабраил, Амаев Махьмуд, Плиев Саварбик, Магомедов Ахьмад, Ахриев Рашидбек, Висаитов Сайка, Льянов Мухтар, Езиев Якъуб, Ужахова Ляля, дукхха кхыбараш а.

Ерригача сталинградски фронта хьалхашка сий даьлар 920 фашист вийнача а 12 караволаваьча а, моастагӀчун кхо пулемет хьаяьккхача Нурадилов Ханпаший. Украине, Москванеи Ленинградаи юхе тӀом беш лаьттача Советски Эскара тӀема доакъошка сийленца йоахар летчикий Мальсатов Ахьмада, Оздоев Мурада, Ахриев Рашидбека цӀераш.

ТӀем тӀа цкъа дов деш фашистски кхо танк йохаяьча а 30 совгӀа фашист вийнача а танкистах Келигов Махьмадах яздаь каьхат кхаьчар фронтера из ваьча юрта: «...Тха ерригача подразделене цӀерах аз дехар ду берригача тӀемахошта дукха везаш вола гӀалгӀа Келигов Махьмад турпал санна майра мишта летав Ангушта мел бахача нахага дӀадувцар...».

Тох-тохар юкъе тӀатохаш фашисташ боабеш а танкаш йохаеш а танкашта духьала етта йоккха топ йийттар Сиражцинов Шамсуда.

255-ча Нохч-ГӀалгӀай дошлой полка цхьан подразделене тӀом беш хиннача тӀемахоша Аушевеи Иблаевеи моастагӀчун салтийи эпсараши дукхагӀа хьан боабу хьажа шоайла яхь а лаьца, итташ фашисташ боабир.

Снайпераша Амаев Махьмуден Магомедов Ахьмаден массехк бӀаь фашист вийра.

Царца цхьана Сталинграда юхеи Кавказеи фашистех майра летар узбек Усманов Разумат, таджик Саидов Мухтар, туркмен Амраев, киргиз Турманбеков, гурже Самашвили, эрмало Багдасарьян. БӀаьш гитлеровцаш боабир цар.

Медицински Ӏилмай кандидат яха Ӏилма говзал а йолаш йола халкъа тешаме йоӀ гӀалгӀа Тутаева Идриса Аьсет Ленинградски медицински институте болх беш яр. ТӀом болабеннача хана топ бе а елла ший новкъостаца Ленинград лораеш Даьхен духьа ший са дӀаделар цо.

Эгара хьалха Даьхен тӀом болабеннача деношка денз фронте хул Асета йиша медицински служба капитан Тутаева Идриса Нина.

Ленинградски фронте цхьана моастагӀчоа атаке ух кхо доттагӀа — украинец Карпенко, рязански колхозхо Павлов, нохчо Ахмадов Жабраил.

Москвичашца цхьана столица лораеш, партизанашца моастагӀчун тыле майра латаш хул Московски театральни института студент Цороев Абдул.

Суворова цӀерахча партизански отряде ярославцашца цхьана гитлеровцашта духьала лат Ахматханов Зияудин.

Малхбузехьарча Белорусе майрача партизанашца цхьана ценал доладаш летача Газиков Ӏумара кӀезига фашисташ боабанзар.

Советски Союза Турпал хиннача вай мехкахочо Зозуля Георге ший самолетаца гӀетта 138-зза кигала а ваха, цигара дов Ӏочудаь фашистий 11 танк, 73 автомашина, тӀом тӀабола 49 фургон, 16 йоккха топ, 17 зенитни установка йохаяь дӀа а яьккхар, 400 гитлеровец а вийра, и. кх. дӀа.

Майра летар Висаитов Сахкай командованех хинна 4-ча Гвардейски Кубански казачий корпусацара Нохч-ГӀалгӀай дошлой дивизион. 1800 саг вар дивизионаца.

Нохч-ГӀалгӀай АССР къахьегамхошка ше даийтача письмо тӀа гварде генерал-лейтенанта Гвардейски казачий дошлой соединене командиро Н. Я. Кириченкос яздора: «...Тха тӀема коллективацарча казакаша, сержанташа, эпсараша, инаралаша тӀадилларах цӀенача дегтӀара доккха баркал оал аз шоана. Шун нах — Нохч-ГӀалгӀайчен викалаш тӀем тӀа Ӏалахмате дика лат, бокъонца болча халкъа къонгий къонахчал хьа а хьокхаш».

Младши лейтенант грозненец Полок Иван юкъе хиннача эскара даькъацара цун денал долча гӀулакхех яздора. «Нов. Полока къонахчали турпалали бахьан долаш «грозненец» яха дош къаьстта чӀоагӀа сий деш оал тха эскара даькъаца».

Сийлахь-боккхача Даьхен тӀема фронташка шоай синош дӀаденна нохч-гӀалгӀай халкъа къонахчал дола къонгаш кӀезига бац. Царех ба полковник Матиев, Мальсагов Адиль-Гири, Акиев Мухтар, Межидов Зелимхан, вежарий Оздоев Абукари Жабраили, кхыбараш а. Уж летаб вай ираз, вай кхоане, таханара вахар бахьан долаш. Даьхен тӀема турпалий цӀераш СССР халкъий историна юкъе а гӀоргья, бӀаьш шерашка сийленца яхарг а я.

Советски халкъо тыле турпалленца къа а хьегаш гӀо-новкъостал дора ший майрача тӀемахошта, мохк а фронт а Ӏалашйора немецко-фашистски захватчикаш эшабара мел эшача хӀамашца. Нохч-ГӀалгӀайчен къахьегамхоша хадданза Ӏалашйора фронт толашагӀа йолча мехкдаьтта продукташца, ялатийца, кхачанца, цар шоашта вӀашагӀдийтта ахча, еза хӀамаш дӀателар хьамсарча ЦӀеча Эскара эша танкаш, самолеташ, бронепоездаш хьаяра.

1942 шера аьхки Нохч-ГӀалгӀай мехках цхьадола дакъа дӀалаца аьттув баьлар моастагӀчун. МоастагӀчо еттача бомбашеи йоккхийча топашеи йохайир тоалуш лаьтта город МагӀалбик, Долакоа, Ачалкхен, Надтеречни районаш. Къа ца хеташ топаш етташ боабора цар юрташкара маьрша нах: къоаной, истий, бераш.

Гитлераи цун эскараи духьал гӀоазот а дийхка, сийлен тӀом болабир нохч-гӀалгӀай халкъо. ЦӀеча Эскаре дахийта тхо, аьнна заявленеш елар эзараш болча наха, кхы а дукхагӀа чӀоагӀделар Грозненa гонахьара оборонни балхаш, кхы а дикагӀа къахьега баьлар промышленностеи юрта боахамеи, масса оагӀорахьара новкъостал дора фронта.

Промышленностеи юрта боахамеи шоаш хьегаш дола къа фронтага а Даьхе лораярга а дӀаухийтар къахьегамхоша. Ший эскараи тӀема техникаи доккхий зенаш цуллашехьа а 1942 шера аьхки моастагӀа Нохч-ГӀалгӀайчен доазонна йисте кхаьчача хана вай республикера къахьегамхой майрра духьалъэттар моастагӀчоа. Лоацача хана Грозненa гонахьа а юкъе а оборонительни чӀоагӀаленаш йир республика къахьегамхоша. Йохаюлургйоаца чӀоагӀале а яь дӀаоттайир республика столица. «МоастагӀчун бе йохийтаргьяц вай воай Грозный!» «Кхоачаргвац моастагӀа Грозне!» — уж тӀахьехамаш дар городерча а ерригача республикерча а къахьегамхошта даьраш.

Турпалерча ЦӀеча Эскаро Сталинграда юхеи Кавказеи хӀалакдеш латтар моастагӀчун эскараш. Доккхена моастагӀа, йаьхий мехкдаьтта Грозный дӀайоаккхилгах кхы ший хӀама хургдоацилга а хайна, цу чу бомбаш етта волавелар. МоастагӀчо самолеташ тӀара цеш дов доллашехьа а, шоай са ца кходеш къовсам лоаттабир грозненцаша фашистий бомбаша йохаяь моттигаш тоаеш.

Ший дагалаьттар кхоачаш дудлланзар моастагӀчунга. ХьалхагӀа Сталинграде а, цу тӀеххьа кхыча фронташка а фашистски Германе доккхий низаш доха а даь, наступлени йолайир ЦӀеча Эскаро. Нохч-ГӀалгӀайче мукъаяьккхар, Грозненa кхы кхерам тӀаба йиш йолаш вацар моастагӀа.

Сийлахь-боккхача Советски Союза Даьхен тӀем тӀа йоккха а бирса а испытани эттар советски пачхаьалкхени халкъеи низашта хьалхашка. Вай халкъо сийленца кхоачашйир из испытани. Из бахьан долаш советски халкъ декхарийла да социалистически стройна, дунен тӀа эгара прогрессивнегӀа йолча стройна. Из декхарийла да социализм хьалъеча а Сийлахь-боккха Даьхен тӀом лаьттача а шерашка советски халкъо коталонаш яхара кулгалдеш, уж вӀаштӀехьйоахаш, дегаш урaувттадеш хиннача ленински Коммунистически партена.

Сийлахь-боккхача Даьхен тӀем тӀа аьттув баьккхар Коммунистически парте хьаькъалерча кулгалца вӀашагӀъеллача промышленностои юрта боахамои, СССР-а халкъий доттагӀлено, вай халкъа морально-политически барт-цхьоагӀоно, Советски Ӏаьдал латтача шерашка партеи комсомолеи хьехамца хьахиннача йоккхача советски патриотизмо.

Даьхен тӀем тӀа яьхача коталонаша дог гӀоздаьккха долча советски халкъо турпалерча къахьегамца нийсдир тӀемо даь зенаш, юхаметтаоттабир мехка халкъа боахам, толаме хьалъю коммунистически общество.

Дерригача халкъаца цхьана керда къахьегама толамаш а доахаш, хӀанз ССКП XXII-ча исторически съезда накъа болх Нохч-ГӀалгӀай АССР къахьегамхой. ХӀара доагӀача дено вахара массадолча доакъошка керда коталонаш, коммунизмага хьоча новкъа керда дегагӀозаш кхухь вай халкъа.

М. АБАЗАТОВ.

ДУВЦАР

Т. КОДЗОЕВА.

„НАЬХА“ БЕР

(Йистедоалар. Доладур 1961ш. 4-ча июне арадаьннача «Сердало» газета тIа).

Цо леладечох ца а кхеташ, цунна тIехьа хьежжача латташ цхьа ха яьккхар Мурада, цхьабакъда, цу сахьате Лизай дагарчох са а кхийна, тIехьавахар из цунна.

— Аз долла хIама кхетаду, е со хIамах кхераш а вац, аьлар цо тешаме. — Цхьа шу даьлча со институт йистеяьккха варгва, тIаккха аз Ахьмадигаца дIаюгаргья хьо. Сога хьежалахь.

Лиза шортта елхар. Хургдий-хьогI селла ираз: Мурад везилга а воIах ца къастилга а.

— Йист хIана хилац хьо? Веза хургвац хьона со? — аьнна шекваьнна хьаттар Мурада.

Хих дизза дола, иразо сийрда даьха бIаргаш хьал а лекха, шорттига аьлар Лизас:

— Со хьежаргья хьога.

Мурада хоза, денал дола юхь гIадъяха елаелар.

Мурад юхавахар. Йилла ха хьакхачарга сатувсаш, везачунгара письмо кхаьчача дог гIоздувлаш дIадахар шу.

Ахкан хознех, оалхазарий гIарах, делаш-ловзаш лелача берий оазех дизза хинна 1941 шера июнь беттара деноц цIаьхха цхьан Iура «ТIом, тIом» яхача унзарча дешаша дохадир.

Йоагача цIерий оалаш, оакхарий хьисапе увгIаш мессершмидташ, жIур гIеттабеш лелхаш бомбаш, бовш нах бар дIа мел хьежача.

Дийнахьа шозза почте йодар Лиза Мурадагара письмо дий хьажа. ТIехьара а кхаьчар письмо. Дукхача кагийча нахаца сай лоIамах фронте вода со, яхаш лоацца хоам бора Мурада. Массаза а хьо езаргья сона, йоахар цо, ше виц ма ве а ший воI санна лоархIаш вола Ахьмадиг лораве а яхаш яздора.

Са хилар Лизайна цу бус нанна дIа ца хазийтар духьа гIайба тIа бат а тоIаяь елхаш уллаш. ХIаьта а ший дагахьа, тIехь-тIехьа дукхагIа доккхал дора цо шийна дукха везавеннача сагах.

Вахача хьалхарча бетташка каст-каста каьхат яздора Мурада, тIаккха цIаьхха сецар, цул тIехьагIа цхьа ах шу даьлча кхаьчар из унзара письмо. Каьхат доацаш дукха ха яьнначул тIехьагIа хоам бора цо. Iаьалмате хоза йоI а нийсъеннай сона, из бокъонца еза а еннай, хIаьта из йоалае лаьрхIа а ва со, яхаш.

Йицъелча санна, цхьаккха хьисап доацаш кIиръенна лаьтта бIара а хьежаш, каьхата лист бе теIа а еш латтар Лиза.

Дог дохош деноц дар кхалсага тIаккхьчараш.

Йовзаргйоацача яьлар Лиза. Зизамо тоаенна хиннача цох шийна тара хIама дисадацар.

Фронт гаргакхоачаш латтар. ХIара Iурра-Iура во хоамаш дора радиос —городаши юрташи а юташ вай эскар тIехьашка доагIаш латт яхаш. Герз бе долларг мел вар Дахье лорае оарцагIваьннавар. Лиза а яхар фронте.

ТIаккха, кхело цIаькха а вIашагIтехар изи Муради. Из унзаре, нийрчаяьнна юхь гоама хила езаш яр Лизайна, цхьабакъда дего йоахар, из кхы а дукхагIа веза.

Шийна мишта ера а ца ховш госпитале юха а ена, халат тIа а дийха, Мурад дIачувихьача палаткагахьа йолаелар из.

Капитан сомаваланза вар. Докъаденна йиттIача бордех халла са доахар цо. Цун лакхача хьаж тIа доккхий хьацара тIадамаш тIадаьннадар.

Цунна уллув гIанда тIа вагIар бийхка ког а болаш вола ха яха Семен яха салте. Хьачуяьнна сестра шийна бIарга ма яйнге а, маьнге тIа дIатIахайра из.

— Саготдеш ва миска, берраша зIамига саг а ва, хьайла цу оакхараша мишта нийрчаваьккхав, — йоахар салтечо, нийрчаяьккхача эпсара юхьа бIара а хьежаш.

ГIанда тIа Iолох а енна, ший шийла кулг доарахочун дIоахденнача хьажа тIа диллар Лизас, дог лазаш бIарахьежар из дукха дезача цун сибата. Къахийтар цунна цох. Ираз долаш хургвий-хьогI ер? — яхаш гIайгIане уйла йора цо.

Ше уллача меттахьа а хьайна, узам бир Мурада.

Кхераенна Лиза тIера кулг хьа а эккхийта, тIехьашка яьлар.

Цецваьнна сестрайна бIарахьежар Семен.

— Тхьовра, сесагага лувш хинна хургвар из, бехказло ехаш борд-бордагI къамаьл дора цо, — аьлар салтечо гIайгIане.

Ший дог лоацделча санна хийтар Лизайна. КIеззига ягIа а яьгIа, араьлар из. Кхы шеко яцар. Кхыяр еза цунна.

Iурра доарахошка хьожаш ше лелаш Мурада маьнгена дIа тIа а яха, шек йоацачох хьаттар цо:

— Мишта хет хьона, капитан Эрзиев?

Ше уллача оага а венна, цхьа ха яьннача гIолла гIийлла жоп делар эпсара:

— ДикагIа хет.

Лиза араьннача хана, кIирвенна цунна тIахьежаш илла капитан зийна Семен, велакъежар.

— Хоза йий? — жоп юхадаларга ца а хьежаш, дIахо доладир цо ший къамаьл: — укхаза мел волчоа а бакъахьара саг хет цунах. Мелла хоза яле а, лела ховш я из, доккхал де мегаргдолаш я. Ший воIа а маьра а чIоагIа сагот деш я, йоах из.

— Маьра? — ЦIаьхха эккхийтар капитана.

— Цхьаннахьа фронте ва яхаш ва из, — тесса жоп делар Семена.

ДIаухар деноц, хIаьта капитан вогIа хулар. ЗIамигача палата чу дIачувигар из. Цунна йистера дIабовлацар Яков Ивановичи Лизаи. Цхьан бус сихаллалца къаьстта во хьал долаш вар капитан. Лор гIаьле оза дIаараваьннача хана, цунна тIехьа ара а яьнна, Лизас шорттига хьаттар цунга:

— Лергвий из?

— Валар кхер со, — иштта шорттига жоп делар Яков Ивановича.

Лизас, дог во а хинна, гIанда букъ хьалаьцар. Из кIаьдъяларах да мотташ, шорттига кушетка тIа Iохоайир из Яков Ивановича. Цхьабакъда, цун бос баха, бIаргех Iолегаш дола хи тIадамаш бIаргадайча дас йоIага санна дег тIара аьлар цо:

— ХIама дергдац, Лиза, сатохаш хила еза, саг ца леш хилац тIом.

Лизас гIийло аьлар:

— Сона дукха веза из.

Цо яхар дика кхета а ца деш, Яков Иванович цецваьнна бIарахьежар йоIа, ший фу де деза а ца ховш латтийсар.

Командоване шийна тIадилла доккха гIулакх кхоачашде цу Iурра цхьан городе яхар Лиза.

Лиза накъа а яьккха, Эрзиев уллача палате дIачуваьлар профессор. Ана юхе яьннача сердалоно низткъа холуш дола сира кIаьдаш даьхадар капитана ирьеннача юхь тIа. Тхьайса уллар Мурад.

ОагIора баьннача гIайба кIалхара гучабаьнна бар письмо ботт, ахнел совгIа хьаара а долаш, кхалсага сурт дар бетта чу доаллаш. Ше мишта доаккх а ца ховш бетта чура сурт хьадаьккхар воккхача саго, цунна бIаргаяйра, мархIа доаллаш зIамига бер а долаш, елаш латта Лиза.

Цецваьнна баге а айяь латтар воккха саг, цкъа Лизай суртан тIаккха капитанаи бIара а хьожаш.

Шийна хезарий а бIаргадайнарий и уйла йича цхьаьцца хIамаех са кхеваьлар воккха саг.

Цкъа, дагардар дувцача хана, ший вахар дийцадар цунна Лизас. Лиза бIаргаяйча Смоленска юххе йийна ший йоI дагайохар Яков Ивановича, цудухьа чIоагIа дукха езар цунна из.

ХIанз, човнаша нийрчаяьккхача къонача капитана юхьа бIарахьежаш латташ кхетадир цо цу денал долча саго мелла унзара гIулакхаш лайнад. Дийна а волаш юхаметтадоагIаргдоацаш сибат толхадаь чов шийна хинначул тIехьагIа, къона а хоза а йола кхалсаг йоалае бокъо яц-кх са эьнна хийтар цунна, цудухьа из шийга хьежаш ца ягIийта кхыькхе яр езаеннай сона, аьнна харц дола хIама тIа а яздаь каьхат дахьийтад Мурада Лизайга.

БIаргча ди сайранга дихьар профессора гIайгIане, уйланга ваха волаш. Мича яхар а ца ховш, дукха яккха Лиза дIаяхача дийнахьа ма дика гучадаьлар из. Яхачун сибат духьал латтар воккхача сага.

ВIашагIа къастача хана, кхы са тоха а ца денна, бIаргех хий даьлар цунна. ГIелъенна, бос баха йолча Лизас, дог а чIехка, воккха саг мархIа а велла, аьлар:

— Нагахьа санна со юха ца йоагIаш юсе, долла хIама тIа а дилле са наьнагеи Ахьмадигагеи каьхат язделахь. ХIаьта ер капитан Эрзиевга дIалургда Iа, — вIашкайилла каьхата лист дIакховлдайир цо профессорга.

Къамаргага шод этта, кхы дош а ца оалалуш, тоIIаяь Лиза мархIа а елла, хьажа юккъе барт баьккхар воккхача саго.

ХIанз доарахочунна юххе Iохайна ше вагIаш кхетадора цо, капитан балера ваккханза варг ца хилар.

Цун кулг хьа а лаьца, шорттига аьлар цо:

— Хьога дIалелахь аьнна каьхат деннадар сога Лизас.

Эпсар тохавелар:

— ДIалелахь аьннадар?

— ХIаа.

— Кхы дIа-юха-х мича яхай из?

— Яхай. Командоване тIадилла декхар кхоачашде яхай из.

Кхы а чIоагIагIа бос дIа а баха, ший гIоарал дайна кулг дIакховдадир капитана.

Цо каьхат дешача хана, массехказза хувцаелар цун юхь. Дийша ваьлча, цIаьхха а, ца тешаш, хьа а хозаш Iодийшар цо каьхат.

«Аз бехк баккхац хьох. Ираз долаш вахалва хьо. Лиза»

БIаргаш дIадувшадир капитана, хьацар техар цун яьннача юхьа тIа, бIаргашка хий эттар.

Са къувлаш, сихха-сиха бIаргаш деттар профессора.

— Долла хIама хьадийцад сога Лизас, хьо дукха веза цунна. Хьаштдоацаш доладаьд Iа из шоашта шиннена а бохам беш дола гIулакх, — аьнна къамаьл а даь, палатера зраваьлар из.

Лор шозлагIа палате юхачувенача хана, вовзаргвоацаш вар капитан. Хорш еча санна доагаш дола цун бIаргаш наIаргахьа хьежар. ХьачувоагIа Яков Иванович бIаргавайча, кхы са а ца тохаденна, аьлар цо:

— Лор, Лизай нанен воIи мичад хар дезар сона, цар йоахко е декхарийла ва со.

Раьза хинна доккха са даьккхар воккхача саго.

ДIанхар шераш. Дуне дохаш баьнна мух санна, лаьттан тIа гIолла чаккхбаьлар унзара тIом.

Ираза белгало гойташ, маьлха зIанараш санна, деррига дунен тIа гIолла дIаккхестар — котало, котало! яха дешаш.

Баьццарен аьшка бесарен шинелаш ювхаш бола тIемахой бIарччача эшелонашца шоай Дай-мехка цIаухар, шоашка сатувсаш а халонаш Iайша а бола шоай гаргара нахи доттагIийи болча.

Гаьнарча Казахстане йодача эшелона цхьан вагона чу яр медицински службацарча лейтенанта форма а тIаювхаш йола къона кхалсаг. ДегIа тIа дика товш тIаювхача коча тIа бос лепаш яр медалаши ТIема ЦIеча Байракха ордени.

Массанеца а безаме яр кхалсаг, хIаьта а шийх гIалат доаккхийтаргдолаш яцар. Уйланга яха корах арахьежаш из ягIача хана цун доккхийча сийнача бIаргашкара гуш яр цун дег чу теIа яьлла гIайгIа, цуй кIайденнача гиччигаша хойтар дукха хIамаш лайна из хилар.

КIиръенна безаме бIара а хьежаш, дехьа оагIорахьара хьатIахайна ягIача йоккхача саго кхы Iе а ца енна аьлар:

ЦIа йода хургья хьо, ма гIадгIоргба-кх цIагIара бараш.

— Йода даьра, — аьлар военни форма ювхача кхалсаго, гIад яха ела а енна.

— Малав хьа цIагIа, хьога сатувсаш? — хеттар йоккхача саго дIахо.

— Нанеи воIи да.

— Духьал боагIаргбий уж?

— БоагIаргбац. Сайга хьежаш багIаш, цар сахьувзаде безам бац са.

Бийса юкъеяхача хана дIакхаьчар поезд Алма-Ате. Хоза ахкан бийса нийсъелар пассажирашта. Лохха IотIаоллаенна баьде сигале дог хьоасташ лепайора миллиардаш долча седкъаша.

Военни форма ювхача кхалсаго вокзалера дIаараьлча шийна линейка лаьцар, тIаккха из лехкачунна адрес дIа а хьийха, листа гаьнаш ягIача города улицашка гIолла йолаелар.

Шийна эша адрес халла хьакорадича, эгача кулгаца наIарах хIама техар цо. Цхьа ха яьннача гIолла, шийна вовзаш а гаргара а волча сацо цIагIара — малав цига? — аьнна хьаттача, ца елха гIерташ халла са а къувлаш, цIогIа техар цо:

— Мама! Со я из, Лиза!

Дега чIоагIа бохам боаккхаш цIогIа даьлар цIагIа, цул тIехьагIа дукха ха ялалехьа елхаш йолча наьна мархIа йоаллар Лиза.

— ЦIа кхаьчай, цIа кхаьчай са йиIиг, — йоахар сатувсаш яьгIача нанас кIирдаь, мархIара из дIа ца а хецаш.

ГIаро кхераваь сомаваьккха Ахьмадиг белхача наьн-наннен тIема форма ювхача сесагаи хиннар фуд ца ховш бIарахьежар.

ТIаккхийтта из хьа а нийца, цун хьайза чо болча керта елха а елхаш барташ даха Лиза йолаелча, низагIацун карара а иккха, наьн-наьнагахьа ведар кIаьнк.

ХIаьта, «тIем тIара цIаена хьа нана — Лиза ма йий из» аьнна, наьннанас ше дIаккхетавича, мискка бордаш а эза, мухь баьнна вийлхар из.

Цул тIехьагIа кхы духьале янзар цо, наьна фоартах мераж а гIортаяь велхаш дукха ха яьккхар.

КIеззига саметта деначул тIехьагIа, цIагIа гIолла дIа-юха хьежача цецъяьлар Лиза. Доккха сийрда цIа хоза а дика а кийчдаь дар.

— Сенах ийяьй оаш ер селлара хIамаш? — аьнна йоIо шийга хьаттача, нанас жоп делар:

— Iа а хьа маро а кхахьийта ахча хьежа а деш, яр мебель ийцай аз.

— Са маро? — юха а цецъяьлар Лиза.

— Ях-те.

— Са-м вац мар.

— Мишта вац? ХIаьта, Эрзиев Мурад? — ЦIимхаро аьлар йоккхача ПаьтIамата.

Минот яханзар Лиза ше латтача Iойожа:

— Эрзиев сенна хьехаву укх юкъе? — аьлар цо халла.

— Iа фу дий!. — эгIазъяхар йоккха саг, — пурам доацаш ма яхаяйй хьо, кхы сона ма дувцалахь, сона деррига а ховш да хьона.

Хьалбаьннача маьлха зIанараш кодача хана а къамаьл ханза дар наьнен йоIен. ЗIамига Ахьмадиг тоIIаяь фоартанга гIолла нана мархIа а елла, чIоагIа тхьайса уллар, набарах вела а къежаш.

Къаьстта декхар тIа а дилла Лизайна яхийтача хана, Яков Ивановичагара каст-каста письмо доагIар ПаьтIаматага.

Цул тIехьагIа военкомате гIолла ахча аха даьлар. Ахча йоIо кхухьийт аьнна хетар ПаьтIамата. Массаза а ахча цунга хьателаш хиннар комиссар Волков вар. Цкъа комиссар командировке даха цIагIа воацаш, лейтенант Петров вар йоккхача сага ахча хьаденнар.

Ахча ше хьанийцача, доккха са а даьккха, ше-шийца аьлар ПаьтIамата:

— ЙиIиг медицински сестра йолаш фронте я, ахча а кхухьийт, цхьабакъда, каьхат дайтац-кх.

Шекваьнна йоккхача сага бIара а хьежа, аьлар лейтенанта:

— Ахча хьона кхухьийтар йоI яц, подполковник Эрзиев ва.

Цецъяьннача ПаьтIамата бера ахча Iодожа минот яханзар, хIаьта ше меттаеначул тIехьагIа хьаэццаргдац, аз из аьнна духьалъяьлар.

Командировкера цIавена кхо ди доаллашехьа а, ПаьтIамат кхайка ше волча тIайийхар комиссара Волкова. Цо дIаккхетайир из ахча кхухьийтар цун йиIий мар подполковник Эрзиев хиларах а къаьстта декхар кхоачашде яхача Лизайга цхьан юкъа каьхат язде йиш ца хиларах а. Маьре яхара хьакъехьа ше цIаеча дувца лаьрхIад цо.

Ше из дIадийца яьлча, хьал а гIеттумбочкана дIатIа а яха, яшка чура массехк письмо хьа а нийца, йоIага дIакховдадир йоккхача саго.

— ХIахьий, Iодешал, Мурада письмош да хьона уж. Лоалахочо дийшад сона уж, бакъахьара саг хулчоа тара ва из, тхо укказа мишта дах ца ховш чIоагIа саготду цо.

Лиза цецъяьнна яр. Фу хиннадолхьогI? Мурада сесаг ма йий, вIашагIкъастача хана а хийра баьнна ма барий ераш.

ЧIоагIа безам тIабахе дешар цо письмош. ТIеххьара ше дайтача письмо тIа яздора цо ше кастта Алма-Ате воагIаргва, хIаьта нагахьа санна Лиза шийла хьалхагIа цига кхоаче, Яков Ивановича шийна долла хIама хьадийцилга а цунах «ше чIоагIа гIадваха волга а цунга дIа а хайта», яхаш.

ГIоздаьнна детталора Лизай дог.

— Ираз долаш ва, ираз долаш ва, — яха дешаш латтар цун лергашка.

Шн бутт баьлар. Цхьан Iуйрийна городской ЗАГС-е регистраци еш бар цхьан бIарга Iаьржа хIама а хьерчаш, лакхоча дегIара подполковники медицински служберча лейтенанта форма а ювхаш йола къона кхалсаги.

Саррахьа вовзаш а везаш а вола массехк саг вIашагIа а теха, хьоалчагIа дир Лиза маьре йодача. ХIаьта цхьа-ши ди даьннача гIолла Лизан, Ахьмадиги, Муради Джамбуле дIабаха накъа баьхар.

Ший сесаги воIи ший наха дIабовзийта лаьрхIар Мурада. Цец а яьнна цкъа нейцийнен, тIаккха йоIаи бIарахьежар ПаьтIамат.

— Хинна хIама дий ер — йоахар цо, — наьха бер а долаш йола сесаг ЗАГС-е регистраци а яь ший наха тIайнгар хIаьта-вета а. Шаьра хов сона сайхи Лизехи дувцаргдар.

Мурада хьажаюкъе шод беллар:

— Сона халахетар ду Iа. Ахьмадиг са воI ва. Цун да вац, со хургва цунна даь когаметта. Дувцачунга — дувцийта, цунца са гIулакх дац, — аьлар цо, шийх хьахьерчаш, гонахьа хьувза кIаьнк хьа мархIа а велла, цун говбесса цIеча басилга тоIIабаь барт баьккхар.

ВАЙ СТУДЕНТАШ БОЛЧА

Вай мехкарча дукххача лакхерча дешара заведенешка деша багIа Нохч-ГIалгIайчен кагий нахи мехкарий.

Царех цхьабараш кастта республике цIа боагIаргба, шоаш Iомадаьр творчески юкъе а хьош, шоаш кхебаьча, кхетабаьча шоай Даьхенна къахьега а болалургба. Цар дийдергдац хIара денна шоай йоакхо яьр Коммунистически партии Советски правительствои хилар.

Астраханерча медицински институте деша багIа итташ бола нохчийи гIалгIайи кагирхой.

ХIанз цхьаккха минут мукъайоацаш ха я царга — зачетий — экзамений сесси йолаеннай. Цхьабакъда дешарах чакх ца боалаш эхь дергдац цар: геттара дикеи тIехдикеи деш вай кагирхоша, цул совгIа института студентай общественни вахара юкъе дика дакъа а лоац. Масала, 3-ча курсерча студенташа С. Джабраиловас, Р. Агуева, Е. Сардалова, М. Джанаралиева, кхычар а геттара дика дIаеннай зачетно-экзаменационни сесси, хIаьта Б. Цокиев 3-ча курса профбюро член ва, С. Джабраилова института комсомольски бюро член я.

СУРТА ТIА: хьалхашка (аьрдехьара аьттехьа) Альтемиров, Богатырев, Пайзулаев, профессор М. С. Бурмштейн, Джабраилова, Цокиев.

С. ШЕРИПОВА, сурти тексти.

Дукха еза агитбригада

Укх шера март бетта Наьсаренрайона культура ЦIагIа вIашагIъеллар агитбригада. Цунна хьалхашка оттадаь декхар къоастам болаш дар — юртбоахама къахьегамхошта юкъера культурно-массови болх бар.

Бригадана керте латт Колосков В. М.

Тайп-тайпарча темаех лекцеш ешаш бригадаца лелаш ва политически Iилмани знанеш дIайоаржаяра общества член Могушков СаIада Махьмад.

Бригадаца болх беш ба культура ЦIагIа вIашагIъеллача художественни самодеятельноста, района школашкарча художественни самодеятельноста доакъашхой.

Бригада хиннай Сийнача-кхерийга, Албаст-Берчу. Цига, гаьнарча даьгIенашка, ахка доакхаш ба хьайбаш леладераш, сихдаь кхашкара балхаш деш боахк механизатораш, юртбоахама къахьегамхой.

Бригада хул Аьлти-Юрта, СурхотIа, Пхьилекъонгий-Юрта, ТIой-Юрта, кхычахьа.

Агитбригада дика вIаштIехьдоаккх юртбоахама къахьегамхоша салоIилга. Тайп-тайпарча темашта лекцеш йийшачул тIехьагIа къаман халхараш ду, иллеш оал, районерча а республикерча а маякашта (дикагIа болча болхлошта) хетаяь йола частушкаш йоах.

Иллештеи частушкаштеи тIехьа пандар локхаш ва нов. Колосков.

Районерча юртбоахама къахьегамхой чIоагIа раьза ба шоай агитбригадана.

С. ДАХИЕВ.

Сакъердаме хургья репертуар

Массехк шу да Ленинградски театральни институте Нохч-ГIалгIай кагирхой деша багIа. ХIара шерра - шера хулача ахканарча каникулах цIабаьхначул тIехьагIа республике бахача къахьегамхошта шоай творчества говзал дIайовзийт цар. Шоаш республике цIабахналехьа концертни программа увттаяьй театральни института студенташа.

Укх шера хIанзалца хинначул дикагIа хургья цар оттаяь репертуар, хIана аьлча оттаяьча концертни программал совгIа цар кийчъергья нн. Закеи Кузнецоваси язъяьча пьесах «Ши бос» яха дипломни спектакли, иштта кхыи.

Июль бетта хьалхарча дийнахьа денз Нохч-ГIалгIай АССР-е дIаболабергба студенташа репертуарни болх.

Б. АБАДИЕВ,
Ленинградски паччахьалкхен театральни института студент.

ДЕШАРХОЙ КЪАХЬЕГА IОМАЛУШ БА

ЧIоагIа новкъостал ду Гудермески района «Дружба» яхача совхозе кхашка балха боахкача къахьегамхошта шефство лелаеча № 2 йолча Новогрозненски юкъерча школа дешархоша. Совхоза 3-ча отделенерча кулгалхошца бувзам а лелабеш лакхерча классашка деша багIача дешархошта къахьегам безаболийт школа.

Доккхий декхараш тIаийцад дешархоша укх шера. Цар лаьрхIад Вашбагадов Мовлади керте латтача механизированни звенос лелаеча хьажкIашта гIулакх а деш шефство лелае. Масала, 2 эзар каьхата тIормиг а баь, цар чу дика кийчдаьча лаьтта цкъа культиваци яьчул тIехьагIа нийлхъеннача моттигашка дIаехьажкIаш хьалкхее, хан-ханнахьа хьажкIашта гонахьара лаьтта цаацца даккха, хий дилла, хIаьта 60 гектар хурцолча кхашка хIара гектара тIара фуалъяьха 50 центнер хьажкIаш чуэца, иштта кхы а.

Шефство лелаеча дешархошка агротехнически гIулакхаш Iомадара дика опыт йола агроном хьожаваьв отделене, цул совгIа дешархошта хий, кхача, иштта кхы мел эшар хилийта лаьрхIад цо.

Дерригача кхашка дIайийнай квадратно-гнездовой хьисапе «Одесская — 10» яхача фух йола хьажкIаш. ХIанзале урагIеи пхоарагIеи культиваци яьй механизатораша. Культиваци яьчул тIехьагIа каьхата тIормигашкара хьажкIаш кхашка уж нийлхъеннача моттигашка дIайийнай дешархоша, хьажкIаш листа тIаьннача моттигашкара нийлхъяьй.

Школа дешархоша беча балхата хьежаш а царца болх беш а ба хьехархой Н. Скобина, Д. Попов. Кхашка шефство лелаеча дешархоех звеноц а яь цар беча балхага хьеж пионервожати В. Ракитянская а.

Массане хьокхам эца мегаргболаш болх бу звеньевой волча дешархочо А. Чуба. Дика къахьег 6-ча «Б» класса дешархоша В. Козовкова, В. Чеботарева, Н. Бечщановас, Г. Носовас, Т. Мандражиева, иштта кхыбараша а. ХIанз дешархоша лелаю хьажкIаш дIайийна участкаш оасарах цIенъяь а кхыдола гIулакх даь а я.

ХьажкIаш лелаеча кхашка шефство лелаярал совгIа школа дешархоша совхоза коа тIара оалхазараш лелаеча фермера 2.5 эзар котама кIорнигаш лелаю йоккхий хиллалца. Уж кхееча чIоагIа новкъостал ду царна зоотехника М. Бахалдина.

В. КАЛАШНИКОВ,
агроном.

Агитбригада кхашка хул

Каргалински района Дубровски юртарча клубе 130 саг чу а воагIаш художественни самодеятельноста коллектив вIашагIъеллай. Цига болх беш пхиъ тайп-тайпара кружок я.

ХIара шерра-шера кхашкара балхаш дIадоладенначул тIехьагIа клуба совето самодеятельноста коллективацара дикагIа болча дакъалацархоех агитбригадаш вIашагI а техе полевой станашка, фермашка концерташ увттаду. ХIара агитбригада оттаде лаьрхIача концерта репертуарага клуба совета заседане хьажа а хьеже мара дIаяхийтац агитбригада.

Укх шера жа лоргача ферме балха боахкача къахьегамхошта шиъ концерт оттадаьд самодеятельни агитбригада. Цул тIехьагIа уж баха хиннаб комсаш, хьажкIаш лелаеча участкашка, шурий-товарни ферме.

Агитбригаде дакъа лоацараш тайп-тайпарча моттигашка балхаш деш ба. Царех ба коа тIара оалхазараш леладеш йола Н. Дикова, комсаш лелаеш йола М. Федосеева, хьакхарч лелаеш йола Н. Полякова, хьехархо Е. Кузьмина, иштта кхыбараш а. Дика къахьегарал совгIа самодеятельноста болх лерттIа лелабу цар.

Агитбригада увттадеча концерташта чIоагIа раьза хул кхашка, фермашка балха боахка къахьегамхой.

Е. ФАРНИЕВА.

Безаме мах бу цо

ХIамаш ийеращца безаме йолаш, хIара бетта йола план тIеххоачашъеш, ший болх дика бовзаш я Грознерча хирургеи оптикаи тика тIа болх беш йола продавец Солдатова Екатерина Николаевна. ХIамаш ийеращта чIоагIа дукха еза Екатерина Николаевна. Жалобайи предложенеи книжка тIа массехказа яздаь хIамаш ийераша из хоастаеш, цунна баркал оалаш.

ХIара шерра-шера дика болх барах Сийлен доска тIа йоах из, ахчан премеш а тел.

О. ДЖУРГАЕВ.

Ред. зам. Дж. ХАМАТХАНОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

„МАШАР ОТТАБЕ ГIЕРТ СОВЕТСКИ СОЮЗ“

СТОКГОЛЬМ, 16 июнь. (ТАСС). Шведски радиос эггара кердагIа дола хIама санна селхан саррахьа хьабийшар московски радиои телевидене гIолла Н. С. Хрущева даьча къамаьла хьакъехьара хоам.

Радиокомментаторо белгалъяьккхар герз дIададаккхара хьакъехьарча деша йола советски позици, массане а цIендаь герз дIадоаккхаргхуле моллагIа пайдана йола тIахьожама форма тIаэца Советски Союз кийча хилара хьакъехьа Н. С. Хрущева аьнна дешаш доаладир.

Ший къамаьла юкъе йоккха моттиг хетайир Н. С. Хрущева Германски деша, аьнна белгалдаьккхар комментатора. Комментатора доаладир Германецарча машара договора кулгаш яздарах е ца яздарах латтац хIанз гIулакх, цу договора кулгаш яздеча дакъа лоацаш малагIа паччахьалкхенаш хургья харах латт, яха Н. С. Хрущева дешаш.

Сабаре къамаьл дар Н. С. Хрущева даьр, аьлар радиокомментатора. Хрущева аьлар, аьнна белгалдаьккхар комментатора, Советски Союза тIом хьаштбац, дерригача халкъашца машари доттагIали хилийта гIерт из.

Селхан шведски телевидене гIолла дIайийшар Москвера хьайийца Н. С. Хрущева къамаьла телевизионни кадраш.

ПАРИЖ, 16 июнь. (ТАСС). Советски правительствана керте латтача Н. С. Хрущева радио чуи телевиденен гIолла даь къамаьл Iалъмате чIоагIа теркам тIабохийташ да Франце. Из къамаьл де доладалае хьалхагIа, дукхача газеташа гургйолча моттигашка хоам бора укхазарча наха чIоагIа сатувсаш хинна СССР Министрий Совета Председатела къамаьл дергда, яхаш.

Франс Пресс яхача агентства передачашка шин сахьата совгIа керттера моттиг лаьцар Советски правительствана керте латтачун къамаьло. Дикка йоккха моттиг хетаю цунна радио чуи телевиденен гIолла деча хоамашка. Моттигерча радиостанцеша шоай информационни бюллетенашка хоам бу Советски правительствана керте латтачо даьча къамаьлах лаьца шоай ладувгIархошта цун лоацца чулоацам бовзийташ.

Селхан саррахьа телевидене гIолла Н. С. Хрущев массехк минута бIаргаго а цунга ладувгIа а йиш хилар парижаний.

ЛОНДОН, 16 июнь. (ТАСС). «Индепендент телвижа» (коммерчески телевидене) оттаяьча программах деча тIеххьарча хоамашка хьожаш хиннача миллионаш болча англиски телезрителашта селхан тIеххьарча хоамашка бIарга а дайра цар ла а дийгIар Советски правительствана керте латтача Н. С. Хрущева Москве радио чуи телевиденен гIолла къамаьл деш.

Компаней викалаша яьхачох оаз дика хозаш а сурт дика бIаргагуш а дар.

КОПЕНГАГЕН, 16 июнь (ТАСС). Датски общественноста теркам чIоагIгIа тIаэзар США президентаца Дж. Кеннедеца Вене шоаш вIашагIбеттабалара хьакъехьа радио чуи телевиденен гIолла СССР Министрий Совета Председатела Н. С. Хрущева даьча къамаьло.

Укхаза хьакхайкадаьд Н. С. Хрущева даьча къамаьлах керттера моттигаш датски телевидене гIолла хьаювцаргья аьнна.

Ритсаус-бюро яхача датски телеграфни агентства Н. С. Хрущева къамаьл деча ханна лоацца хьабийцаб цун къамаьла хьалхарча дакъа чулоацам. Ритсаус-бюрос цу ханна газеташ тIа кепа тоха яхьийтай германски проблема машарца къоастаяра хьакъехьарча дешах лаьца ГДР Паччахьалкхен Совета председатела В. Ульбрихта яь заявлени.

Моттигерча журналистски гIозарашка йоах, Н. С. Хрущева Дж. Кеннедеца дийца дукхагIа дола дешаш цу тайппара долчча бесса Данена доагIаш да, шинна а германски паччахьалкхенна гаргагIа йола лоалахо из хиларах тарра.

ВАШИНГТОН, 16 июнь. (ТАСС). ВIашагIкхийттача Штатий президентаца Дж. Кеннедеца ше вIашагIкхетара итогий хьакъехьа СССР Министрий Совета Н. С. Хрущева даь къамаьл радиоген, телевиденеген, миллионаш долча газеташкен гIолла америкаски халкъага сихха дIакхаьчар. Мехка политически вахара юкъера керттера моттиг цу сахьате дIалаьцар цо.

Советски правительствана керте латтачун къамаьл бокъонца Iомадеш я американски правительствои конгрессменаши, цудухьа официальни комментареш яц.

Шоай цIераш яхар ца дезаш хиннача госдепартамента эксперташа сихха шоаш массаза дувцаш дола хабараш доладир «цу къамаьла юкъера цхьаккха керда хIама лохадаланзар» шоашта яхаш, цхьабакъда, цу тIехьа дIахо доладир цар «Н. С. Хрущева къамаьл бокъонца Iомаде долладергда цун йизза текст хьакхачарца», яхаш. Цар хьахайтар официальни текст хьакхаччалца йолча хана официальни е кхыметтел частни а комментареш хург ца хилар.

Сайрийна арадувлача вашингтонски газеташа шоай хьалхара бIарчча оагIош Н. С. Хрущева къамаьла хетаю.

СССР-ца машара договор дар тIехьа

ТОКИО, 16 июнь. (ТАСС). Японе Социалистически парте Центральни исполнительни Комитета пленума таханарча заседане решени яьй японо-советски машара договор сихагIа дара тIехьара Совет вIашагIйолла аьнна.

Советски Союзаца сихагIа машара договор дара тIехьара болам боаржабе дага я Социалистически парти, машара договор ца хиларо японо-советски экономически бувзамаш шерра дегIадахкара, чкъаьрий дахара дош къоастадара, иштта кхыча гIулакхашта новкъарле еш хилар а лоархIаш. Социалистически парти дага я цу болама юкъе дакъа лацара тIахьехаш профсоюзий Генеральни Советага, чкъаьрий промышленноста торговли гIозарашка, кхыча организацешка кхайкарал де.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре.
Йоккха зал — «Ахка долалуш».
Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.
ЗIамига зал № 1 — «Харцахьарча новкъа».
Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 8.30, 10.30.
«Дега гIоз».
Долалу: 6.30.
ЗIамига зал № 2 — «ЦIена сигале».
Долалу: 1, 3, 5, 7, 9.
ЗIамига зал № 3 — «КIай кIарцхал».
Долалу: 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15.
«Родина» яхача кинотеатре.
Берий сеанс «ДоттагIилг».
Долалу: 9.
«Зама йолалуш.
Долалу: 10.50, 12.40, 2.30, 4.20, 6.10, 8, 9.45.

РЕДАКЦГ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 15. Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретарг — 2-45-48, партийни вахарен, экономикан, письмойн отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.
1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3. Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.
СФ02084 Заказ № 3448